

Rektor
BRANECKÝ:

*Čo máme
vedieť
o kostole
piaristov
v Trenčíne?*

1999

Čo máme vedieť

o kostole piaristov v Trenčíne ?

Úvodom.

Poznaj svoju vlasť! – je heslom každého národa, čo tým väčšmi musí byť vodítkom malého Slovenského národa. Čo poznáme dôkladne, tým sa nám duša naplní a budeme hrdí na svoju rodnú zem, ktorú budeme milovať ako svoju mať.

Naše malebné Slovensko oplýva nielen rozmanitou prírodnou krásou, ale i bohatými historickými pamiatkami, medzi ktorými popri ošarpaných hradoch na prvom mieste sú naše krásne kostoly, stari, výreční svedkovia živej viery našich predkov. Sú to do kameňa, do mramoru vtesané nehynúce pomníky obetavosti, sfachetnosti a príkladnej zbožnosti našich otcov, ktorí neúnavnou prácou a dôveryplnou modlitbou výdatne prispievali k výstavbe týchto nádherných stánkov nekonečnej Lásky, kde hľadali a našli v ťažkých krížoch uľahčenie, v slabosti posilnenie, v zármutku potešenie a v každej chvíli cestu k večnému životu.

Perlou tohto cirkevného staveľského umenia na Považí je kostol piaristov v Trenčíne, pôvodne jezuitov. Skvost baroka, kde hovorí k Vám každý oltár, obraz a kameň. Všetko to dýcha nebeskou

Toto je e-kniha, ktorú môže každý rozširovať voľne a zdarma v elektronickej podobe, je nepredajná, dostupná aj na internete. Táto e-kniha je vydaná ako 2. zväzok v rade "Branecský každému a všetkým", je súčasťou digitalizácie diela Rektora Piaristov pátra Jozefa Branecského, je súkromnou iniciatívou vzniknutou v roku 2013 na základe súhlasu vlastníka autorských práv, zdarma, bez podpory Európskej únie či iných inštitúcií. Cieľom je zachovať a voľne šíriť dielo, odkaz a pamiatku Rektora Branecského. Digitalizoval Ing. Vojtech Brabenec, Trenčín, 2014, Klub starých Trenčanov. Ako podklad pre túto e-knihu bola použitá kniha z knižnice pána Ladislava Nebusa.

dôverou a nadzemským pokojom.

Milí čitatelia, pomocou tejto knižočky skúste si tem-
sférický svet vyčariť vo svojej zbožnej duši!

(S povol. Cirk. vrchnosti v Nitre, č. 938/1947.)

1) Príchod jezuitov do Trenčína.

Jezuitov do Trenčína priviedol Juraj Lippay, arcibiskup ostrihomský. Hoci cisári Ferdinand II. a III. podporovali každú apoštolskú prácu, rekatolizácia v Trenčíne nebola ľahká, lebo gróf Gašpar Illésházy, župan a pán hradu (1609-1648), telom, dušou oddaný Lutherovi, bol tu všemohúcim pánom.

Pre katolíkov v Trenčíne bolo najväčším nešťastím, že evanjelici im odobrali farský kostol roku 1614, katol. farára Raymana vyhnali z fary a dosadili tam svojho. Túto násilnosť a nespravodlivosť napravil mladší syn Gašpara Illésházyho, Juraj, ktorý o dva roky po smrti otcovej (1648) katolizoval i so starším bratom Gabrielom: 13. decembra 1671 odobral od evanjelikov ten kostol i s celým zariadením. Keďže ev. magistrát nechcel prijať jezuitov do mesta, usadili sa r. 1645 na Skalke, ktorú ako beneficium dostali od Jána Puskyho, nitrianskeho biskupa. Bol to veľký majetok, ku ktorému patrili dediny: Újezdov, Opatová, Piechov, Zliechov a Hrabová.

Prvého rektora jezuitov, Martina Fábryho, Mikuláš Mitický inštaloval pred sv. Michalom roku 1645. Fábrymu na pomoc prišiel P. Daniel Sedník, rodák z Pruského. Po jeho skoršej smrti pokračoval v práci Ondrej Banko. Povolanie svoje vykonávali čiastočne na Skalke, teraz ležiacej v rumoch, čiastočne v kostolíku Panny Márie, renovovanom roku 1924.

V Trenčíne začali účinkovať v prvú nedeľu adventnú

roku 1646. Bolo to 2. dec., práve na vigíliu veľkého apoštola Indie, sv. Františka Xaverského. Bola to prvá svätá omša v Trenčíne od roku 1614. Skromný začiatok sľubného pokračovania a slávneho dokončenia. Sv. omša bola v ich dočasnom dome, ktorý im darovala Brigita Bošňáková.

Magistrát mesta hnevom rozbúrený ostro protestoval proti činnosti jezuitov a zároveň pokarhal Pavla Seréniho, muža Bošňákovej, že prijal jezuitov do svojho domu. Keďže Seréni odpovedal mužne, čo je ich vrah do toho, celá vec prišla až pred cisára.

Jezuitov v Trenčíne inštaloval 6. mája 1648 Juraj Rakovický, komorný radca. Bolo však treba najväčšej prisnosti, aby mu magistrát nerobil prekážky. Až keď im pohrozil, že odoberie mestu všetky privilégia, teriti cervices flexere – pofakani sklonili šije.

Medzitým jezuiti húževnato rozsievali semeno božie medzi Trenčanmi.

Na Veľký piatok postavili v kaplnke sv. hrob, ku ktorému putovali nielen katolíci, ale i mnohí evanjelici, čo si i pokľakali (etiam acatholici more nostrorum genua flexere), hoci im to ich kňazi prísne zakazovali.

Onedlho bolo treba rozšíriť kaplnku o susednú miestnosť.

Keď jezuiti vystavili na kaplnku drevenú vežu s dvoma zvonmi a prvý raz zazvonili, zhrklo sa na sté evanjelikov na námestie, aby protestovali proti tomuto rušeniu pokoja. Svoj protest slávnostne predniesli (protestantur sollempniter) i na župnom zhromaždení.

4

Stupňovaním horlivosti jezuitov rástol počet katolíkov. Toho roku 18 evanjelikov sa vrátilo do Cirkvi. Bol to skutok neohrozenosti, lebo podľa záznamu vtedajších jezuitov teplý domov mali tu neverci z Moravy, Čiech, Sliezska, luteráni, pickarditi, husiti, anabaptisti, Rusi, Židia, len katolíkom bolo zakázané konať služby božie.

Tichá práca jezuitov značne bola posilnená začiatkom januára 1649, keď otvorili gymnázium. Nasledujúceho roku nájdeme v ich škole už aj ev. šľachtických a zemianskych žiakov. „z ktorých dosiaľ ani jeden sa nenaziel, žeby nebol rekatolizoval“ – zaznačili jezuiti.

A keď toho istého roku dvaja synovia Gašpara Illésházyho, Gabriel a Juraj, tiež prestúpili na katol. vieru, rekatolizačná práca jezuitov mohla postupovať rýchlejšim tempom. Horlivý gr. Juraj Illésházy všemožne podporoval ich prácu, ba 8. decembra 1657 stal sa i rektorom žiackej Mariánskej kongregácie.

Na húževnatý odpor evanjelikov v Trenčíne je príznačné, že napriek silnému napredovaniu protireformácie katolíci až r. 1671 sa osmelili vziať si naspäť farský kostol a dva cintoríny.

Význačným medzníkom v tejto práci jezuitov je výstavba ich kostola.

5

2) Stavba jezuitského kostola.

Zasiate semienko rástlo, takže keď r. 1630 arcibiskup Juraj Lippay prišiel na svätodušné sviatky do Trenčína, 260 katolíkov pristúpilo k sviatosti birmovania. Boli medzi nimi aj 70-roční starci.

Juraj Lippay pri tejto príležitosti dal jezuitom na stavbu kostola a kláštora 30.000 zl. Pozemok k týmto budovám daroval čiastočne Juraj Illésházy, čiastočne zakúpili ho jezuiti. Ale s akými ťažkosťami! Magistrát im jednoducho nedovolil kúpiť tie domy, až po veľkých a trpkých bojoch.

Konečne roku 1653 „s radosným a čulým duchom“ dali sa do stavby.

Základný kameň kostola položil arcibiskup Juraj Lippay na sviatok Sv. Ducha r. 1653. Na zriedkavú slávnosť zišlo sa mnoho ľudí zo širokého okolia. Nechýbali ani evanjelici, ktorých pritiahla sem zvedavosť. Na hrade hrmeli delá, v meste mažiare a trubači trúbili. Po svätej omši nasledovala posviacka základného kameňa. Ľud naplnil námestie, okná a strechy domov (Plateam, tecta, domos, fenestras adimplevit Civitas). Mnohí katolíci plakali od radosti a starci hovorili, že spokojne by zomreli, keby sa dožili aj posviacky. A keď si celebrant kľakol, učinili tak aj niektorí evanjelici.

Po posviacke ľud sa nerozišiel, ale čakal na hru žiakov, ktorí slovensky (idiomate Slavonico) predstavili biblickú hru o Abrahámovi a jeho synovi Izákovi. Hra

bola na námestí. Úspech zriedkavý.

Keďže medzi robotníkmi bolo mnoho Nemcov, jezuiti pre nich pripravili aj nemecké kázne, ktorých sa zúčastňovali i mnohí z mesta. Teda nemecká reč nebola cudzia v Trenčíne v XVI. storočí.

Milodary pre kostol prichádzali v hojnom počte. Sám arcibiskup Juraj Lippay daroval na celú stavbu kostola i kolégia 105.015 zl. Gr. Juraj Illésházy okrem väčšej čiastky pozemku daroval aj striebornú večnú lampu viedajšej hodnoty 112 zl. Strieborné kadidlo v cene 122 zl. je dar jedného jezuitu. Kazateľnica bola pamiatkou štedrosti Heleny Szűnyoghovej. (Terajšia je novšia).

Posviacka kostola bola 1. júla 1657. Jej pamiatku obnovujeme každoročne. Bola to manifestácia Cirkvi katolíckej a nádherná slávnosť veriacich. Posviacku vykonal sám zakladateľ, arcibiskup Juraj Lippay. Slávnosti sa zúčastnili palatín Fr. Wesselényi, Zigmund Zongor, vacovský, Tomáš Pálffy, čanádsky, Pavol Hoffmann, párikostolný biskup, potom ostrihomský arcibiskupský vikár a mnohí kanonici. Medzi civilnými pánmi bol okrem brata poľského maršalka gr. Adam Forgách, gr. Pavol Esterházy, gr. Frant. Csáky, trenčianski hradní páni, gr. Mikuláš Pálffy, viac barónov a šľachticov a na tisíce veriacich z celého Považia.

Obrady vykonal s veľkou horlivosťou sám arcibiskup. Hoci mu podľa vtedajších záznamov hojně kropaje padali z tváre, vytrval bez najmenšieho znaku únavy až do konca. (Indefesse ac patientia magna, non

sine sudore per vultum defluxo.)

Hlavný oltár je posvätený kúcte veľkého jezuitu a apoštola Indie, sv. Františka Xaverského. Prvý oltár zo strany evanjelia k sláve Najsv. Trojice, za ním nasledujúci kúcte sv. Ignáca z Loyoly. Zo strany epistoľy prvý oltár je venovaný sláve Nepoškvrneného Počatia P. Márie, druhý kúcte sv. Juraja, mučenika a patróna zakladateľa, tiež ihradného pána. Posledné dva, z každej strany po jednom, ešte neboli postavené.

V hlavnom oltári je uložené toto svedectvo posviacky: „Ja, Juraj Lippay, arcibiskup ostrihomský, vysvätil som tento kostol a tento oltár kúcte sv. Františka Xaverského, apoštola Indie, 1. júla r. 1657 a vložil som doň relikvie tohto sv. Františka Xaverského a sv. martýrov: Aniceta, Dezidera, Juliána, Crescenta, Quarta, Projekta, Amarantha, sv. Eugenie, vdovy a mučenice, a udelil som všetkým veriacim Kristovým dnes jednoročné, a na výročitý deň tejto posviacky 40-dňové odpustky podľa zvyku Cirkvi všetkým, čo navštívia tento kostol.“

Takéto svedectvá, potvrdené vlastnoručným podpisom a pečaťou arcibiskupovou, sú uložené v každom oltári, ale s pozostatkami sv. Kristíny a Priscilly, panien a mučeníc.

Po vysviacke arcibiskup slúžil prvú svätú omšu pri hlavnom oltári, kým z chóru sa ozýval spev: Duchu Svätý, príď z neba naplňujúc kostol harmóniou a všetkých prítomných nadzemskými citmi. Na hrade hrmeli delá a pred mestským domom rachotili mažiare.

Zvuk trúb a tympanov naplňoval námestie a mesto. Srdcia veriacich prekypovali radosťou, cez polsto rokov utlačené city vybušili elementárnou silou. Veriaci, čo sa nezmestili do kostola, stáli okolo bielych múrov, bozkávajúc ich od radosti.

Po sv. omši provinciál jezuitov, Bernard Geyer, a rektor Ladislav Vid poďakovali sa sfachetnému mecenovi za jeho zvláštnu lásku, preukázanú Trenčín.

Dôležitosť dňa zakončili žiaci jezuitského gymnázia nábožnou hrou: Duch Xavérov. Javisko zase bolo na námestí. Prítomní boli nielen katolíci, ale aj mnohí evanjelici, lebo pri svojich slávnostiach takejto radosti a okázalosti nezažili vraj nikdy.

Na druhý deň Tomáš Pálffy, biskup čanadský, udelil 393 veriacim sviatosť birmovania.

Tento veľkolepý chrám boží stal sa strediskom požehnanej práce novodobých apoštolor Kristových – jezuitov, účinkujúcich v Trenčíne do r. 1773.

3) Opis kostola 1657 – 1708.

Ako sme spomenuli, Juraj Lippay, arcibiskup ostrihomský, posvätil tento kostol 1. júla 1657. Hlavný oltár kúcte Najsv. Trojice, nasledujúci sv. Ignáca z Loyoly, zo strany epistoľy prvý Nepoškvrneného počatia P. Márie a za ním sv. Juraja, martýra.

V záznamoch jezuitov, zistíme, že tieto oltáre neskoršie nadobudli svoju krásu. No, neboli to tie, ktoré tam teraz vidíme, lebo ukrutný oheň, ktorý zničil

celé mesto 14. mája 1708, zničil aj tento kostol zvonku - znútra.

Pre úplnosť a vernosť opisu kostola podávame krátky obraz, ako vyzeral ten starý chrám boží, z ktorého okrem múrov máločo ostalo po tom požiari.

Hlavný oltár dali do úplného poriadku roku 1667, a spočíval na silných ramenách Saracénov. Bol vraj prekrásny.

Múry zabiľili a svätyniu vypracovali až na malé čiastky. Podlahu vložili bielymi a červenými mramorovými doskami. Dve sakristie tiež dali do poriadku. Postavili štyri spovednice a zeleným mrežením ozdobili oratóriá.

Organ daroval gr. Juraj Illésházy.

R. 1674 gr. Juraj Illésházy plasticky okrášľil ním vystavený oltár sv. Juraja. Gašpar Zirchich oltár Najsv. Trojice.

R. 1682 dokončili oltár sv. Ignáca a obohatili 6 striebornými svietnikmi.

R. 1691 Juraj Tersfánský venoval na ozdobu oltára „Utrpenia Krista“ (naľavo posledný) 225 zl. Gr. Mikuláš Illésházy na obnovu oltára Panny Márie 62 zl.

„Keďže na pravej strane chýbal posledný oltár, aby celý kostol, rozdelený na 6 kaplnok, nadobudol symetrického výzoru. Juraj Schwach, trenčiansky farár, a Pavol Kalmančay, novic jezuitov, postavili oltár svätého Jozefa. Farár Schwach dal na útraty 100 zl a Kalmančay 156 zl. podľa sľubu svojich neb. rodičov“ – čítame v zápiskoch jezuitov.

Kostol však nebol ozdobený freskami, ani inou maľbou, čo dokazuje poznámka kronikára – jezuita z toho roku: „Veru teraz sotva čo chýba kostolu okrem maľby.“

Ako vyzeral?

Podľa zápisok jezuitských „obnovou zvnútra nadobudol svojej nádhery, ku ktorej prispeli nie v malej miere na ružovo zafarbené plastické ozdoby, biele sochy anjelov a výbežné základné čiastky zriedkavej krásy, keď sa vo veľkej miere odpomohlo aj prítmiu, ktoré bolo do tých čias v kostole, znížením chóru o pol siahy, lebo predtým vysoký chór prekážal svetlu“.

R. 1694 nepomenovaný kňaz daroval kostolu dve postriebrené drevené sochy v hodnote 100 zl., a to sv. Ignáca a sv. Františka Xaverského, ktoré i teraz ozdobujú hlavný oltár. Kto a ako ich zachránil z pustošiacoho ohňa, nedočítali sme sa doteraz.

Kazateľnicu postavili r. 1662, do tých čias bola tam iba provizória. Bol to dar vdovy gr. Márie Balassovej. Práca stála 500 zl.

Toho roku gr. Gabriel Illésházy daroval kostolu zvon.

Tu spomenieme veľkodušný dar ženy Fr. Rákóczyho I. z r. 1665. Bol to nádherný, zlatom vyšívany a striebrom bohato ozdobený vojenský kepeň, z ktorého vyhotovili dve skvostné dalmatiky.

Vo dvoch radoch postavené lavice darovala Helena Szunyoghová, ktorá r. 1662 prispela 20 zlatými i na

zariadenie lekárne.

R. 1674 dve nedokončené veže zvýšili o jednu osemhrannú kupolu. Nad kupolami spočívali na 6 stĺpkoch medené gule ozdobené a zakončené nie krížom, ale vo svätožiare sa lesknúcim odznakom Kristovým: IHS, ktorý záznam potvrdzuje aj obraz na starej kostolnej zástave jezuitov z konca XVII. storočia. Týmto obrazom sme ozdobili titulnú stranu tohto diela.

Keďže veže pri zvonení sa veľmi otriasali, po spomenutom veľkom ohni (roku 1708) znížili ich na terajšiu výšku.

R. 1674 gr. Karol Strassaldo, plukovník rakúskej pechoty a komandant na Trenčianskom hrade, daroval kostolu večnú striebornú lampu v hodnote 220 zl.

Roku 1702 bol obohatený kostol o zvon, ktorý znovu uliali, lebo praskol. Neznámi jeho kresní rodičia darovali naň množstvo medi, aby bol ťubozvučný a vŕšši. Strecha bola pokrytá škridlou.

Všetkej tejto kráse a bohatstvu učinil koniec „ten hrozny oheň, ktorý 14. mája 1708 v rumy obrátil celé mesto, kolégium a kostol, ktorý okrem múrov do základov hrozne zničil. Milosrdný Boh nech nás ochraňuje v budúcnosti od tak hrozného nešťastia!“ – jezuita končí spomienku na ten čierny deň.

4) Opis kostola 1708 – 1948.

Trenčín má mnoho smutných dní. Taký je rok 1241, keď Tataři spustošili mesto. Jemu je podobný r.

12

1430, keď husiti spálili mesto. Potom r. 1528, keď rakúsky gen. Katzianer obrátil v rumy nielen Trenčiansky hrad, ale aj pod ním učupený Trenčín. A čo povedať o 11. júne 1790, keď hrad zase vyhorel, aby nikdy viac nepovstal zo svojho prachu? Z celého mesta ostalo iba 7 domov a kostol s kolégiom piaristov. Rok 1886 tiež dlho bude v smutnej našej pamäti.

Z týchto elementárnych pohrôm nie menej pustošiaci bol oheň 14. mája r. 1708, aby dovršil všeobecnú biedu, ktorá gniavila mesto už štyri roky. Boli to kurucko-lahanské vojny.

Považím hnal sa ukrutný víchor. Kronikár ho menuje: turbinus – krutňavým. Bolo 9 hodín večer, keď sa námestie ožiarilo a na vežiach farského a jezuitského kostola zahučali zvony na poplach, aby do krajného zúfalstva hnali i tak nešťastné a zúfale obyvateľstvo. Zafahla na mesto strašná noc, ktorá sa podobala poslednému súdu.

Horúcosť sa stáva neznesiteľnou. Už horí celá ľavá strana od dolnej veže až k hornej. Už sa chytá aj pravá. Planene, ako jedovaté jazyky podzemnej bestie, sfahajú zo strechy kláštora jezuitov na vežu kostola. Čo je drevené, už to horí. Zvon umikne, lebo zvonár musel utiecť, aby si zachránil život. Teraz chytá sa plameň kopúl jezuitského kostola. Dve veže mesta a dve kostola ako štyri fakle bĺžia do postrašujúcej tmy zamračenej noci.

Celé mesto horí okrem farského kostola a hradu. Aká to bola hrôzyplná noc!

13

Hasiť sa nemohlo, lebo pažravý element veľmi rýchlo sa rozširoval. (Incendium celeritate sua omnem mitigandi modum perimens.) Od veľkej horúčosti mosadzné delá, postavené pri múroch mesta, sa roztopili. (Nonnullis aeneis tormentis liquefactis.)

Z kostola a kláštora jezuitov ostali len čierne múry. „Zhoreli obidve mestské brány s vežami, kolégium jezuitov, tiež kostol so 7 oltármi, chórom, lavicami, konvikt a celé mesto.“ (Horrido incendio 14. die Maji 1708 cum tota urbe Collegium totum, ac ipsum etiam templum, praeter muros, ex integro lamentabiliter non minus, quam horride devastatum fuerat – zaznačil jezuita.)

Veľkosť nešťastia potvrdzuje aj vtedajší opát-farár, Adam Gyory, ktorý píše v diariu kostolnom: „14. mája r. 1708 ohňom spustošené bolo mesto od dolnej veže k hornej s kolégiom jezuitov i s kostolom z v o n k u, z n ú t r a. Ohň vypukol v dome vdovy Ďurďovanskej. Ochranou božou zachránený bol náš farský kostol. Okrem neho dom st. pani Sirchichovej a niekoľko chatrč pod hradom. (Die 14. Maji A. 1708 Trenchiniensis Civitas a porta inferiori usque ad superiorem portam cum Collegio Societatis, templum eiusdem extrinsece et intrinsece, ac omnibus domibus incendio a Domo Dominae Relictae Gyurgyovanskianae exorto, est incinerata, Deo protegente a praecitato incendio Ecclesiam Parochialem, domum Senioris Dominae Sirchichianae ac nonnullas gazulas Subarcenses.)

Bola to hodina z najžalostnejších, aké zastihli Trenčín. Trenčania už predtým nemali čo jesť a mreli hladom, a teraz nemali ani kde položiť na nočný odpočinok ustarosenú hlavu.

Pažravú silu ohňa možno spoznať ešte i teraz na popálených kamenných vežách kostola pri vchode, ktoré sme očistili pred niekoľkými rokmi od viacnásobnej farby.

Kto by však bol myslel, že húževnati, vytrvali a nezlomní robotníci Pánovi, jezuiti, upadnú do zúfalstva a letargie, bol by sa dôkladne sklamal.

Ludia ešte žiaľno horekovali a rukami krčovite zalámovali nad troskami svojho domu, keď oni už čistili kostol od spálených brván a čiernych pozostatkov zničeného zariadenia. No, kde-tu ukryté žeravé hniczda ohňa zalievali iste nie vodou, lež slzami.

Toto vysvitá z ich zápisu roku 1710, kde vravia: „Medzi mnohým nešťastím, čo nás zastihlo pred poldruha rokom, najviac sme pocítovali, že v rúmy sa obrátil náš dom, kostol, škola, konvikt a všetok majetok, čo sme mali v Trenčíne. Z tejto nekonečnej pohromy ako omráčení len pomaly sme začali dvíhať hlavu ako nový Fénix.“ Ale ich dôvera v pomoc Božiu bola nezmeniteľne nezlomná.

A dali sa do práce.

Oprava zvonku a znútra trvala štyri a pol roka, čo dosvedčuje aj rok nad chórom: 1713.

Toho roku jezuiti zaznačili. Hlboko sa korlime pred Milosrdenstvom božím, že nám doprialo skončiť

renováciu kostola a kolégia. Vzkriesili sme ich z prachu a stavali takmer od základov, aby sa skveli väčšou krásou ako predtým.

Kým však príšli poriaďto, koľko bolo treba obetavej, nezištnej práce, nezlomnej vytrvalosti, nového a nového vzpráženia a vrúcnej modlitby?...

Najprv pokryli strechu rozličnofarebnou škridlou (lateribus varii coloris). Roku 1709 vsadili okrúhle okno nad chórom, aby vnikalo viac svetla. Zároveň dali do poriadku okná a celú budovu zvonku a obliehli ju.

Nad svätýňou postavili stihlu vežu. Dve frontálne veže projektoval ktorýsi jezuita. Vystavili ich a pokryli za štyri mesiace štvorhrannými silnými bielymi plechovými tabuľami. Bolo ich treba 44. Potom ich korunovali pozlátenými medenými guľami, na ktorých sa skvelo v zlatých lúčoch najsv. Meno: IHS. Tak ako pred ohňom. Svojou symetriou pôsobia vraj na každého hlboko. Sú v nich uložené relikvie a nádherné obrazy svätých v plechových nádobách. (Inclusis singulis ipsarum globo in capsula laninea reliquiis et imaginibus elegantibus Sanctorum.) Je tam i pamätný spis s letopočtom 1712 na membráne s menami sv. Otca, rakúskeho cisára, kraj. Palatina, ostrihomského arcibiskupa, provinciála jezuitov, rektora trenčianskeho kolégia a všetkých členov domu, vlastnoručne podpísanými.

Sakristiu rozšírili, lebo predošlá bola malá.

Z tretieho poschodia kláštora prerazili s kostolom susediaci múr, kde vsadili dvere, aby hudobníci mali

ľahší prichod na chór.

Zvnútra očistili múry od zbytočných a čiastočne spálených okrás, pozostalých po spomenutom hroznom ohni, hroziacich padnutím. Vakovku zahradili, aby maliar, plastik a iní umelci mohli pracovať. (Decussis antiquis abigne fractis ac emollitis momentaneam ruinam minitantibus artis plasticæ, figuris ac fragmentis.)

Svätýňu vydláždili bielymi a ružovými štvorhrannými mramorovými doskami. Lode pokryli kameňom z Oravy.

Schod pred zábradlím, oddeľujúcim svätýňu od lode, tiež schody, ohradzujúce bočné miestnosti a oltáre od lode, ktoré miestnosti menovali kaplnkami (sacella), sú z Moravy.

Najkrajšou ozdobou kostola sú nádherné fresky, maľované svetoznámych majstrom. Ondrejom Pozzom, slávnym frárom jezuitov.

Kto bol tento záračný človek?

5) Andreas Pozzo.

Ondrej Pozzo, svetoznámy maliar fresiek a slávny majster architektúry a perspektívy, narodil sa v Trentine 30. nov. 1642 zo zemianskej rodiny. Bol chovancom jezuitov v rodnom svojom meste. Mal 23 rokov, keď 23. dec. roku 1665 ako fráter vstúpil do spoločnosti Ježišovej v Miláne, aby venoval umeniu svoj život. Páter generál Ján Pavol Oliva, mecén tiež slávneho

maliara a brátra jezuitov Joachima Conesa, povolal do Ríma Pozzu, ktorý vtedy mal už meno umelca, získané nádherným vyobrazením kopule kostola v Turíne.

Pozzo nie menej bol bohatý aj v cnostiach, pre ktoré pápež Klement XI. neraz ho povolal k sebe, aby ho požehnal. Tiež i jeho učeníkov. Hovorí sa, že keď cisár Leopold pozval ho do Viedne, príležitostne poznamenal: Hoci fráter Andreas je chýrečným umelcom, predsa sa môžeme učiť od neho viac pobožnosti ako maliarstvu.

Už šesť rokov pracoval vo Viedni, keď fažka ochorel a posilnený sviatosťami zomrel 31. augusta 1709. Po smrti dali raziť pamätné medailónky s jeho obrazom.

Zo spomenutých šesť rokov, jeden – od júla 1708 do augusta 1709, strávil v Trenčíne, aby obohatil náš kostol, vtedy jezuitský, nesmrteľnými freskami.

Pozzo je virtuózom fresiek. Jeho nehynúcu slávu hlásajú nádherné fresky v chrámoch St. Ignazio a Il Gesu v Ríme, Modene, Bologni, Arezzo, Turíne a Viedni v univerzitnom kostole, ktorý bol aj prestavený podľa jeho plánov. Lubljangská katedrála je jeho vynikajúcou staviteľskou prácou. Teda bol nielen maliarom, ale i staviteľom kostolov a najmä imponantných oltárov.

Okrem týchto umeleckých odborov bol takmer absolútnou autoritou v učení o perspektíve a jej uskutočňovaní. Jeho najslávnejšie literárne dielo je:

Perspectiva Pictorum, Architectorum. I. Pars, qua facillima ac expeditissima Methodus omne id, quod ad Architecturam attinet, optica ratione delineandi exhibetur inventa, designata et primam edita a fr. Andrea Pozzo S.J. 1700. Roku 1706 vyšiel aj II. zväzok. Tieto objemné knihy boli preložené do nemčiny roku 1706, flámsčiny v Brusellesi 1708, anglickej reči v Londýne 1707, čínskej 1737 a talianskej 1783.

Touto priekopníckou prácou nadobudol svetového významu, lebo vplýval ňou mohutne takmer na celý maliarsky svet vtedajšej Európy.

6) Fresky.

Pri opise týchto nádherných fresiek nie my budeme hovoriť. Nie my budeme opisovať ich krásu. Naše premodernizované oči hádam hľadeli by na ne z perspektívy XX. storočia, vidiac v nich väčšímu múzskému predmet, než kus stelennej vrúcnjej modlitby. Treba tu očí, ktoré hľadia do nebeskej výšky a pier, ktoré chvália veľčnosť Najvyššieho. Preto čítajeme opis, ako to zaznačil trenčiansky jezuita – kronikár r. P. 1712. Znie takto: „Nádherné a skvostné sú ozdoby, ktoré okrášľujú vnútornú časť tohto kostola o jeho utešenú formu. Sú to skvostné diela požehnaného umu – mramoristov, plastikov a maliarov s ich spolupracovníkom, dirigentom a tvorcom všetkej tej nádhery, samým Pozzom, chovancom našej školy, naším brátram.“

a Apellesom.* (De interiori templi facie, formaeque novae elegantia, ei a marmoratoribus, plasticis pictoribusque, dirigente ac collaborante Authore ipsomet Pozzo, discipulo, fratre et Apelle nostro, superaddita, splendidiora referenda sunt.)

Najväčšiu odbornú pochvalu – pokračuje jezuita – zasluhuje kopula, vyplňujúca prostrednú časť klenby, rozdelenej majstrom na tri časti. Je maľovaná umeleckým štetcom podľa najprisnejších predpisov optických, architektonických a maliarskych, že budi v nás nesmierny obdiv. Hoci je maľovaná na ploche takmer rovnej, vidíš ju siahať do výšky niekoľko siah. A zhora akoby prenikalo pravé svetlo, čo nielen okúzľuje oči, ale im aj lahodi.

Na základnej častke tejto kopule skvie sa najsv. meno Ježiša: IHS. Anjeli ho nesú na štíte a pod ním na stuhe je tento chronografikon (nápis s označením roka): Hoc sa Lutare no Men. sine fine La V Date – Toto slávne meno chváľte bez prestania! Na najnižšej častke kupole možno čítať tieto slová: Honor Dei a Lissimi singula Cementis – Sláve najvyššieho Boha, vševládaceho. Rok chronosakonov 1712.

* Apelles bol grécky maliar. Jeho génium natoľko bol obdarený nebeským Umeľcom, natoľko samostatný, že nepatril ani do jednej školy. Bol dvorným maliarom macedónskeho kráľa Filipa a jeho syna, Alexandra Veľkého.

Pod kopulou vidíme štyroch evanjelistov, umiestnených vo štvorhrane v štyroch rohoch, od seba symetricky vzdialených. Sú to naľavo od vchodu: sv. Marek s levom a sv. Matúš s anjelom. Napravo: sv. Lukáš s býkom a sv. Ján s orlom.

Najvnútornejšia časť klenby, rozprestierajúca sa nad svätynňou, prevedená je tiež odborne tak opticky, ako architektonicky, takže svojou nevšednou perspektívou na pohľad vyše siaha, ako v skutočnosti. Skvostný obraz predstavuje nám gloriolou ozdobeného Apoštola Indie, sv. Františka Xav., v nebesách. Je odiaty rúchom pútnickým, ako ho anjeli nesú pred trón najsv. Trojice do večnej slávy.

Tretia časť klenby ponad chórom vyobrazuje patróna kostola v úlohe apoštola-kazateľa, oslavovaného na zemi, za jeho poctehnanú prácu a mnohé zázraky, nie menej nášho ochrancu v rozličných nešťastiach a v ťažkých krížoch, žehnajúceho štyri častky sveta, ktoré sú vyobrazené takto: žena s kvetmi na krave je Európa, žena na ľave Ázia, Černoška s rohom hojnosti Afrika a žena s palmou Amerika.

Dolnú časť nádhernej klenby spestrujú žobráci a úbohi India (matka s chorým dieťaťom), skladajúci všetku dôveru v pomoc sv. Františka Xaverského, ktorý sa vznáša nad všetkými a je nesený anjelmi.

Silporadie ozdóbnej časti, ako dejiska a úzadia, úchvatne pôsobí na obdivovateľa. Perspektíva majstrovská.

Všetky tieto ozdoby a okrasy sa natoľko páčia

Trenčanom, - píše ďalej jezuita - že sa mašli takí, čo nemali inej žiadosti, než dotiaľ žiť, kým celý kostol nebude sa skvieť vo svojej nádhere.

Keďže zima (1708) nastala skoro, Trenčania len koncom mája (1709) mohli znovu obdivovať zručnosť majstrova a jeho dvoch spolupracovníkov, ktorých si privedol so sebou z Viedne, že za krátky čas vykonali veľký kus práce. (Mirantur tam brevi temporis intervallo ab uno nostro fratre eiusque doubus sociis. Vienna secum adductis, tantum labore perfectum esse.)

Za ten čas, čo sa museli utiahnuť zo studeného kostola do teplej izby, náš majster nezaháľal, ale dal sa zaraz do práce, namaľoval na hlavný oltár veľký obraz sv. Xavériusa ako apoštola Indie, ktorý hlása evanjelium nielen kráľovskej rodine, ale aj zobrákom, lebo Kristus k všetkým ľuďom poslal svojich apoštolov.

Jeho spolupracovníci za ten čas maľovali ostatných našich blahoslavených, podľa jeho pokynov.

Koncom júna (1709) prišli z Viedne plastici, pracujúci gypsom, aby vyhotovili hlavy stĺpov, na ktorých spočíva klenba kostola. Je ich päť po každej strane. Prijemne rušia hladkosť múrov. Sú z umelého mramoru, ale ťažko ich rozoznať od pravého, tak odborne sú spracované. Sú brázdnené korintským štýlom miešano s dorským s hlavou bohato pozlátenou, tvoriacou umelecké zakončenie. Nad nimi je 10 oválnych obrazov v širokých rámoch, ktoré spestrujú klasickú ozdobu múrov. Sú to blahoslavení rehole

jezuitov. A to sprava od vchodu: sv. Stanislav, Pavol, František Xaverský a Jakub, zľava: sv. Alojz, Ján, František a Ignác z Loyoly.

Medzi nimi sú lunety (podobu štvrtimesiaca) s obrazmi 2-2 apoštolov, ozdobené dvoma a dvoma anjelmi. Nie sú schematické. Každý anjel v inom postoji prispieva malebnosti chrámu božieho. Sú stelesnenou melódiou a životnou svecnosťou.

Chór je prispôsobený mäkkej harmónii celku. Základný tón prednej časti je zelený, zošľachtený plastikou zlatých ozdôb a rozličných hudobných nástrojov. Klenba pri vchode do lode tvorí tri plastické časti. V tmavomodrom poli sú zlaté monogramy P, M a J. Širšie pole je ružovočervené, spestrené zlatými círarami. Ozdoby prostredné zapadajú do rozvinutého kvetu.

Z bohatstva ozdôb i na chór sa dostali dve jemné fresky: zľava kráľ Dávida, sprava sv. Cecilie. Nad nimi po jednom maľovanom úkre. Na pravom i havran. Pod nimi ozdoby kvetov a ovocie. Aj dvere skrine, v múre ukrytej, kde uschovávali noty, sú umelecky zdobené.

Nemôžeme nespomenúť snáď najkrajšie fresky na parapetách (na bočných okenných stenách), ktoré zriedkavou jemnosťou, prekvypujúcou ľahkosťou a ihravosťou chvália obratnú invenciu bohatého ducha majstra Pozzu. Všetkých šesť okien je zdobených týmito variantnými skupinami anjelov.

I podľa úsudku majstra Kerma, ktorý pred dvadsiatimi rokmi fresky reštauroval, tieto parapety sú

z najkrajších ozdôb kostola a bez pochybnosti pochádzajú od Ondreja Pozzu.

A mohli by sme nespomenúť vkusne usporiadané poschodové oratóriá, vedené pozdĺž bočných múrov?

Hýria bohatou rezbárskou ozdobou, končiacou sa nadol v zlatej masle. Je ich šesť. Nádherná práca zriedkavej zručnosti pretkaná zlatom na zelenom úzadí. Dodáva kostolu vo veľkej miere prekvapujúceho lesku a krásy.

Štyri vkusne usporiadané oratóriá s oknami sprava, zľava do svätynne miesta. Múry zdobia monogramy v zlatých lúčoch, a to zľava, za kazateľňou, Spasiteľa (IHS) a sv. Ignáca z Loyoly; sprava sv. Xaveriusa a Panny Márie. Pod oknami sú mreže z umelého mramoru, aké vidávame pod balkónmi.

Tu musíme spomenúť i štyri masívne dvere, bohato intarzované, s čiastkami vlnovite ohybanými a majstrovsky prispôbenými k baroku, jednotnému to štýlu kostola, nazvanému i jezuitským, lebo oni boli jeho najväčšími umelcami.

Svätynňu od lode oddeľuje skvostné zábradlie z pravého talianskeho mramoru, spestreného prírodnými belavými škvrkami. Stálo 700 zl.

Z toho samého mramoru sú štyri podvoje k štyrom, vyše spomenutým dverám. Vedú k dvom sakristiám zvnútra kostola.

Srieborná večná lampa je tiež barokového štýlu a nevšednou drahocnosťou chrámu. Pochádza z roku 1715.

Lavic je 24. Sú intarzovaným, podivuhodným dielom zručnosti starých trenčianskych majstrov tohto odboru. Pochádzajú z r. 1713. (Hoc anno templo huic accesserunt 24 nova subsellia labore thessalato, affabre elaborata.)

Toho samého štýlu sú i spovedelnice, ktorých je 8.

Organ je od Jozefa Angstera, z r. 1900, opätovne opravovaný a doplnený. Má 16 registrov i s pedálovými. Ide na elektrický pohon. Hlas má veľmi príjemný, lahodný, svieži a plný. Manuály sú dva, Roztíriť, zväčšiť ťažko by sa dal bez toho, že by sa neubralo z potrebného svetla.

7) Hlavný oltár.

Tak je krásny a harmonický, že zaslúži si podrobného opisu. Nech hovorí zase jezuita, a to z r. 1713.

Provinciál jezuitov, Gabriel Hevenesí 15. Apríla t.r. položil základný kameň k dvom stĺpom, tvoriacim majestátnu časť hlavného oltára. Slávnosti sa zúčastnili všetci pátri a novici, ktorých bolo všetkých 46. V základe stĺpov v plechovej krabici je zamurované toto osvedčenie:

„Tento oltár zo základov postavilo a dedikovalo Bohu Všemohúcemu a sv. Františkovi Xav. ako patrónovi mesta, pre pustošiaci pestis nedávno zo sľubu mesta nim zvolenému, po hroznom ohni z prachu vzkriesené kolégium jezuitov z vďačnosti a pobožnosti

na svoje útraty 15. apríla 1713, keď bol pápežom Klement XI., nemeckým cisárom Karol VI., ako uhorský kráľ III., arcibiskup ostrihomský Christian, knieža Saské, nitriansky biskup Adam Erdody, generál jezuitov Angelo Tamburino, provinciál jezuitov Gabriel Hevenesi, jeho tajomník Štefan Dinarich a rektor trencianskeho kolégia Ondrej Horváth. Stalo sa to v prítomnosti osnovateľa plánů a architekta Christofora Tauscha, jezuitu, a všetkých pátrov a novicov.“

Mramor stĺpov je imitovaný lybričký nážľkej farby. Stĺpy sú korintské, kombinované s dórskeým. Umelý mramor majstrovsky napodobňuje pravý belasými škvrnami a žilkami. Stĺpy sú korunované plastickými hlavami, zdobenými zlatom. Ich výška je 27 vieden, geometrických stôp (1 stopa 29,60 cm).

Z nich vyrastajú dva nezakončené oblúky, na ktorých sedia anjeli nadživotnej veľkosti. Ich výška je 8 stôp.

Ohradené miesto vyplňuje obraz veľkej kompozície, ktorej hlavnou osobou je patrón kostola, sv. František Xavérsky, v mužnom veku, v superpeliceu a so stolou cez ramená. Stojí na vyvýšenom mieste, ako by moste a kým ľavou rukou dotýka sa knihy, čo držia dvaja anjeli, pravou z masle leje očisťujúcu vodu sv. krstu na kráľa a kráľovnú, pred nim kľádaciach. Na tom samom podstavci sedí žobrák, namalovaný tak umeleckým štetcom, že by si ho považoval za živého. Pravú nohu má oviazanú. Pod kľenutím ležia nemocní, zastihnutí rozličnými chorobami. Všetci prosia Thaumaturga - záračného lekára (Xav.) o pomoc.

Jemnosť farieb, hĺbokosť viery a markantnosť postavy Xaveriusovej čini obraz najväčšou drahocennosťou kostola. Predstavuje zároveň harmonického ducha tvorcu Andreja Pozzu, génia nadzemných dimenzií. Citíme sa bohatými, že nás obdaril nehybnými pokladmi svojho vzácného umenia.

Obraz má šírku 11 stôp a výšku 23. Uzaviera ho drevený rám, ktorý lemuje mramorový tej istej farby, akaj sú hlavy spomenutých stĺpov. Vrchnú jeho časťku spestruje erb veľkého meedna tohto kostol a Juraja Lippayho, ostrihomského arcibiskupa.

Nad týmto mramorovým oblúkom zaujmá prostredné miesto veľký štít zlatého rámu, ktorý zaplňuje spásnosné meno ležišovo: IHS v tmavosvetlom poli zlatými literami. Štít držia dvaja anjeli, sediaci z dvoch strán. Z najvyššieho bodu štítu padajú pozlátené girlandy, konce ktorých držia anjeli nadprirodzenej veľkosti, sediaci a opierajúci sa o spomenutý poloblúk.

Aby nič prázdneho neurážalo oči, má medzi stĺpom a bočnou stenou je zafarbený na zeleno a zdobený zlatými stuhami. kým vrchná časťka je z imitovaného červeného mramoru, so zlatou geometrickou ozdobou.

Samotný oltár v dnešnej klasickej nádhere pochádza z r. 1767. Kronikár - jezuita opisuje ho takto: "Náš kostol nadobudol t.j. veľké a skvostné dielo. Je to hlavný oltár s uteleným tabernákulom. Práca z medi majstrovskej ruky a modliaceho sa umu, bohato pozlátená. Cena jeho dosahuje 3.400 zl. (Teraz by to 27

bolo na milión Kčs.) Vyzdvihuje sa do výšky 11 stôp, kým v šírke má 12 stôp. Spočíva na podstavci natoľko širokom, že možno na ňom vkusne umiestiť 12 väčších svietnikov. Sprava i zľava siahajú do výšky dva-dva stihle, brázdované a v zlatom lesku sa žiariace stĺpy, hlavice ktorých sú zdobené listím, vyrastajúcim z okrajov. Medzi stĺpmi, symetrickou to ozdobou harmonického oltára, vhlbuje sa okrúhly výklenok na vlastnom podstavci. Zaplňuje ho drahocenná umelecká socha Nepoškvrneného Počatia Prebl. Panny Márie. Je zo striebra a bezmála 4 stopy vysoká. (Do 120 cm.) Pochádza z r. 1744. Je z čistého striebra, Panna stojí na pozlátenej medenej zemeguli, otočenej vočným nepriateľom človeka, zlým duchom v podobe plaziaceho sa hada, ktorému nebeská Ochrankyňa čistoty sliapie po úkladnej hlave. Je odliata dlhým, v bohatých záhyboch a barokových vlnách sa vlniacim rúchom. V ruke má ľaliu, okolo hlavy svätožiaru s 12 hviezdami. Pod nohami polmesiac. Nepoškvrnená vyplňuje zlatom ožiarené miesto, dodávajúc celému oltáru nehnuteľnej cennosti a malebnosti. Je to práca viedenského majstra, plná duševnej krásy a posvätnej velebnosti, v cene vyše 1.000 toliarov vtedajšej hodnoty. Celá socha je obkľúčená zlatými paprskami.

Dolnú prostrednú časť oltára vyplňuje tabernákulum, sv. miesto pre Najsvätejšieho zvnútra obkľúčené bielym hodváhom. Dvierka tabernákula ozdobuje najsv. meno: IHS zo zlatého plechu s Ukrižovaným. Nad svätostánkom je okrúhle, ploché

miesto na vyloženie Nebeskej Manny, osvetlené s každej strany dvoma – dvoma sviečkami na filigranských, bohato pozlátenejších svietnikových ramenách. Z dvoch strán z bezprostrednej blízkosti adorujú dvaja anjeli. Sú zo striebra.

Bočné časti oltára dopĺňujú a obohacujú sochy, zľava sv. Alojza, sprava sv. Stanislava. Sú z dreva, vyše 3-3 stôp vysoké.

Vrcholný oblúk oltára končí sa sv. križom, skvelejším sa v žiariacich lúčoch. Na vysokých krajných oblúkoch oltára kľadia dvaja anjeli s rozprestretými krídlami. Sú z dreva, ako to naznačuje jezuita v spomenutom opise (lignel hi genii), ale naoko vraj ako z meďi, čo je aj pravda.

Keďže jezuiti mali úmysel nahradiť ich z cennejšieho materiálu (ex massa meliore), jezuita – kronikár tejto nádeji takto dáva výraz: Zaiste čoskoro budú zamenené sochami zo šľachtnejšieho materiálu veľkodušnosťou kolégia alebo obetavosťou doteraz neznámeho mecena.

No i teraz sú tie pôvodné, drevené. A hádam bolo by proti piete zameniť ich inými, posvätené takmer 200- ročnou minulosťou.

Ešte spomenieme aj dvoje relikvie, umiestené v nižších častiach oltára, zľava sv. Celestina, sprava sv. Koraty, mátyrov.

Samotný oltár je z prvotriedneho tmavého mramoru s bielymi škvrkami a žilkami. Celý je z tohto drahého materiálu. Mohutné, masívne dielo, zakončené s obidvoch strán závitom jonského stĺpu. Viedenská

práca.

Vyššia čiastka oltára, teda čo je nad mramorovým stolom, chváli podivuhodnú zručnosť a ušľachtilý, vykryštalizovaný um bratislavského majstra, zlatníka Antona Tobera, ako to dosvedčuje vrytý nápis na pravom podstavci pod relikviami.

Všetky tieto opravy, čiastočne novostavby, okrasy rozličného rozmeru a druhu vyžadovali nákladu za trojročnú reštauráciu podľa záznamu z r. 1712: 135.000 zl., z čoho môžeme posudzovať nielen veľkosť škody, zapríčinennej tým fatálnym ohňom (14.V.1708), ale aj nadľudskú horlivosť a prácu vtedajších jezuitov, aby kostol a kolégium vzkriesili z prachu a popola a učinili slávnejším, než bol predtým.

8) Oltár Najsvätejšej Trojice.

Je to prvý na ľavej strane pri kazateľni. O pôvodnom sa dočítame r. 1674, že ho daroval gr. Juraj Illésházy. Bola to vraj práca nádherná (opus elegans).

Keď 14. mája r. 1708 kostol vyhorel zvonku, zvnútra, jezuiti – ako sme to už spomenuli – s napnutím všetkých, nie všedných síl svojich vybudovali z rumov starého ešte krajší nový chrám boží. A tak aj pobočné oltáre, medzi nimi i oltár Najsv. Trojice.

Najkrajšou ozdobou tohto oltára je obraz Najsv. Trojice, ktorý má svoju zaujímavú históriu: Darovala ho zo sľubu a povďačnosti grofka Mária Perényiová, vdova

po grófovi Gábrielovi Balassovi.

Mali jediného synka, Pavla. Milovali ho, ako milujú vzorní rodičia poslušné a telesne i duševne sľubne sa vyvíjajúce dieťa. A keď otec onedlho zomrel, všetku starostlivosť prevzala matka, ktorá všetku svoju lásku prepriela na synčeka. Paľko si aj zaslúžil jej nežnej lásky, lebo bol eminentom, najlepším žiakom I. triedy jezuitskeho gymnázia v Trenčíne. I profesori ho mali radi, lebo bol k nim úctivý a ochotný na všetky služby, najmä v kostole, kde veľmi rád ministroval. Plavovlasý chlapec s modrými jasnými očami, z ktorých žiarila čistá, nevinná duša. Kým div, že naradostená matka pozerala naňho so šľachetnou pýchou, ako na hodného potomka svojho vznešeného rodu. Veru, nie raz jej myšlienky zaleteli do diaľky, osnujúc mu skvelú budúcnosť na dráhe vojenského života, čo bolo v týchto časoch najzáväzným zamestnaním pre synov vysokého rodu a zaisteným postupom k najvyšším metám.

Ale človek mieni, Pán Boh mieni.

Paľko ťažko onemocnel. Povolali k nemu i župného lekára, aj mu sekli venu pod jazykom, čo bolo najistejším zákrokom podľa vtedajšej lekárskej vedy, ale všetko nadarmo. Mladý život zhasinal. Paľko mal stále horúčku okolo 39°. Ležal v bielych perinách ešte belši. Vysokou horúčkou rozpálené telo nehybne zápasilo s približujúcou sa smrťou. Veru už sotva bolo v ňom iskierky života.

Ustarostená, ba zúfalá matka čo by nebola dala na

záchranu svojho jedináčka!

Tu jej poradil rektor jezuitov Gabriel Kapy, aby zložila sľub, že daruje kostolu obraz Najsv. Trojice, ak Všemohúci zachráni jej dieťa.

Učinila tento sľub pred oltárom, ktorý opisujeme, vzývajúc Boha Otca, Syna i Ducha Svätého o pomoc.

Do horúcich vzdychov materskej bolesti miešali sa jej horké slzy, stekajúce jej po tvári, od stáleho nočného bdenia bledej, na studený kameň.

Oj, ranené srdce matkino jednako krváca, či bije v prsiach chudobnej ženy alebo zrodenej v paláci. A bolesť sama tiež nerobí nijakého rozdielu medzi nimi.

Bolo to 1. februára r. Pána 1712.

Dlho kľučala, ponorená do vrúcnjej modlitby a ešte hlbšieho žiaľu. Len zlomeným telom bola tu. Smutnou dušou pred trónom nebeského Otca, prosiac ho o zmilovanie, koriac sa pred Ním až do prachu zeme. Niekdy v živote sa necitila natoľko osirelou a na svoje slabé sily ponechanou, ako teraz.

Kto ju poteší, posilní, pohladká súcitnou rukou a zmení jej nekonečný žiaľ v oživujúcu radosť?

Na zemi niet takého záračného lekára!

Tu pozdvihne zarosené oči na oltár a samovoľne i vyššie.

A div diváci! Múr nie ja prázdny. Ozdobuje ho krásny obraz: Boh Otec, Syn a Duch Svätý nad ňou. A pod nimi milý chlapček. Malý anjel, nesný medzi oblakmi, usmievajúc sa prívetivo a radosne.

Veď je to Paľko!

Od veľkého vzrušenia pozerá na výjav so zastaveným dychom na široko otvorenými očami, pretrie si ich, či to nie je klam a hra prepiatych nervov?

Nie! Obraz mizne až o chvíľu, takže si ho dobre zapamätala v každej podrobnosti.

Srdce začalo jej biť divoko, že ho cítila kdesi v hrane a musela pritisnúť naň obidve ruky, aby ho utišila trochu.

Potom rýchle vstala a išla, nie, utiekala domov, aby sa presvedčila na vlastné oči, čo je s jej synom.

Akou dlhou sa jej zdala tá krátka cesta! Bývali neďaleko na Hlavnom námestí. Najradšej bola by letela! Schody i dvoje stúpala naraz. Oživená a posilnená nádej znásobila sily jej slabého a vyčerpaného tela.

Otvára dvere dychtivo, zvedavo a nedočkavo. A hľa, synček oživa a vita ja - i keď slabým hláskom, ale s úsmevom, prívetivým, aký žiaril z toho obrazu.

Pozorne ho objíme a nežne uzavrie do náručia. Boržka ho nie raz, nie desať ráz, že neostalo na ňom nedotknutého miesta.

Jeho stav, včera ešte úplne beznádejný, očividne sa zlepšoval a o týždeň Paľko už postál na svojich nohách.

Povďačná matka za 100 zl. zaraz objednala obraz u vynikajúceho maliara v Presporku, tak ako ho videla, čo majstrovi podrobne rozpovedala.

Tak sa dostal naň aj jej synček v podobe anjelika.

Latinský záznam o pôvode obrazu znie takto: Magnifica Domina Maria Perényi, Magnifica Gabriellis Balassa relicta vidua, ob impetratam Paulo Ilio

sanitatem e voto suo obtulit imaginem Ss. Trinitatis in templo nostro.

V nedeľu Najsv. Trojice t.r. trenč. opát – farár Adam Gyóry posvätil obraz s veľkou slávnosťou a more solito – obvyklým spôsobom: Najprednejší občania niesli ho do kostola v procesii, za pobožného spevu ľudu, ktorého sa zišlo na tisíce, sprevádzaní prenikavou hudbou trúb, rachotom mažiarov z hradu a harmóniou zvonov. I slov. zemianstva bolo mnoho prítomného.

Po obradoch obraz umiestili nad oltárom, kde sa skvie iteraz, aby sme pod jeho ochranou každodenne obetovali nekrvavú obeť Nového zákona, spomínajúc všetkých sfachetných a obetavých dobrodincov kostola.

Samotný oltár pochádza z r. 1711. Sred vyplňuje malebný obraz sv. Alojza s križom v ruke. Pred ním ľalie ako znak čistoty a kus povrazu na bičovanie, na koncoch s kovovým zakončením. Tiež lebka, upomínajúca človeka na krátkosť žalosti tohto údolia, na smrť, a zlatá koruna, čo znak večnej slávy. Umelecká práca jemného štetca. Pozlátený rám je bohato zdobený listím a kvetom, doplnený s obidvoch strán umeleckými anjelmi.

Napravo je obraz sv. Jána Nepomuckého. Nad ním anjel drží prst na perách, znázorňujúc úplnú mlčanlivosť kňazova v súvislosti so sv. spoveďou. Svätec je v cirkevnom rúchu. Vedľa neho výrazná drevená socha s orlom evanjelistu sv. Jána.

Na opačnej strane spestruje oltár obraz sv. Antona v obvyklom vyobrazení: s Ježiškom a ľaliami. Krajná

socha predstavuje svätca s plápolajúcim srdcom, znakom jeho veľkej lásky k Bohu.

Najdrahšou ozdobou oltára sú relikvie martýrov, a to zľava Fruktuóza a sprava Modesta.

Oltár je barokového umenia, spestreného mušľami a rozličnými zlatými cirádami. Je opatrený i tabernakulom, kde sa uschováva prevel. Sviatosť oltára vo Veľkom týždni. Kánon – tabule sú toho samého štýlu.

K imponantnosti oltára patria dva mohutné stĺpy, hlavice ktorých sa končia korintskými závitmi a ozdobami. Nad nimi dvaja anjeli vyplňujú voľný priestor. V prostriedku božské oko, vyobrazenie nebeskej Prozreteľnosti, dookola s anjelskými hlavičkami na zlatých oblakoch.

Na klenbe všimnime si skupinu anjelov s rozličnými hudobnými nástrojmi. Je to obraz čistej radosti a ničím neskalenej veselosti, aká panuje v srdciach nebešťanov a veriacich vzorného života.

Nad spovedelnicou skvie sa obraz biblickej rodiny: Sv. Anny, sv. Joachima a P. Márie, spestrený anjelmi.

9) Oltár sv. Ignáca.

Hlavný obraz predstavuje sv. Ignáca, zakladateľa jezuitov, ako sa mu zjavil Spasiteľ s ľudským križom na ramenách. Svätec pozerá na Krista s oddanou dôverou. Obraz má nádherný rám. Z dvoch strán vidíme anjelov a v strede erb: S.J. (Societas Jesu). Vrcholnú

časť ozdobuje koruna, ako odmena svätosti.

Stred oltára vyplňuje cenný obraz sv. Jána Nepomuckého pri modlitbe. Nad ním sa vznášajú dvaja anjeli, z ktorých jeden nesie palmu, znak víťazstva, kým druhý znázorňuje mŕtavnosť.

Na klenbe vidíme odznak Krista Pána: IHS, obkľúčený vo svätožiare anjelmí, čo vyobrazuje hlbokú poklonu pred Spasiteľom sveta.

Obraz nad spovednicou znázorňuje výjav zo života sv. Ignáca, ako privádza ku Kristovi popredné rodiny.

10) Altare Agoniae Christi.

Tak je v zápisoch a je to oltár na pamiatku utrpenia a smrti Krista. Jestvoval aj spolok podobného názvu: Congregatio agoniae Christi, ktorého hlavným sviatkom bola Smrtná nedeľa, keď Trenčania i veriaci zo susedných dedín procesiou, spevom a modlitbou holdovali utrpeniu Spasiteľovmu, predošlú sobotu pristúpia k svätej spovedi a v nedeľu ráno k sv. prijímaniu. Slovenská kázeň bývala o utrpení Pána. (Z r. 1714 čítame o tomto sviatku: Unus parochus de cruciatibus Domini vernacula facundia disseruit.) Nechýbalo ani flagellatio – spoločné bičovanie seba. Také spolky boli nielen medzi mládežou, ale aj medzi dospelými i ženami.

Oltár tento pochádza tiež zo začiatku XVIII. stor. Najdrahší jeho poklad je kúsik zo svätého kríža Kristovho. Je umiestený v kristáľovom krížiku v

uzavretej a zapečatenej nádobe, v podobe láskou plápolajúceho srdca Ježišovho. Jezuiti z Rima dostali tento drahocenný dar i s osvedčením o autentickejši. (Ad aram S. Crucis particula eiusdem Ss. Ligni dono data Sodalitati nostrae ad cor Jesu crystallo et argenteo inclusa cum authentica Romana.)

Múr nad oltárom zdobi obraz Ukrižovaného zápasiaceho so smrťou, odkiaľ aj pomenovanie oltára na pamiatku Kristovej agónie. Oltár je bohato pozlátená rezbárska práca. Dvaja anjeli od stredu oltára napravo a naľavo držia rozličné veci a nástroje, použité pri ukrižovaní Spasiteľovom. Nie malou ozdobou sú dva stihle slápy, ktoré oddeľujú nástenný obraz od oltára. Nápis v strede oltára je tento: Ave Lignum Crucis: Zdrav buď drevo kríža! Na krídlach oltára pod sklom sú uschované relikvie sv. Theodora, Valenta, Theofila a Prudencie, sprava sv. Felixa, Márie Magdalény de Pazzis, Celestina a Jukundy.

Vrchnú časť nad oltárnym obrazom vyplňujú anjeli, zoskupení okolo Srdca. Srdca to Ukrižovaného.

Strop kaplnky ozdobuje výrazná skupina anjelov s nástrojmi ukrižovania Ježišovho. Nad spovednicou je obraz mŕtveho a sv. ženami oplakávaného Krista.

11) Oltár Nepoškvrneného počatia.

Je prvý na pravej strane. Dočítame sa o ňom, že bol

postavený už roku 1657, lebo 8. decembra t.j. gróf Juraj Illésházy, hradný pán, ako prvý rektor Mariánskej kongregácie, posilnený nebeským anjelským Chlebom, pred nim sa obetoval nebeskej Matke. Bola to veľká slávnosť a kostol preplnený sľachou a ľudom.

Nebude bez zaujímavosti, keď uverejníme jeho modlitbu, lebo zasvieti do hĺbky pobožnej duše nielen katol. veľmoža, smelého vyznavača viery, ale celého XVII. storočia. Je to vyznanie viery apoštolského života v niekoľkých vetách. Znie takto:

Sv. Mária, Matka Kristova a Panna Nepoškvrnená, ja, Juraj Illésházy, nanichodný hriešnik (peccator vilissimus), nehodný Tvojho najčistejšieho pohľadu, hnaný túžbou slúžiť Tebe a dúfajúci v Tvoju moc pred Tvojím Synom a Tvojou nebeskou dvoranou, obetujem sa Ti dnes za večného sluhu v Kongregácii Nepoškvrneného Počatia a volím si Ťa za zvláštnu svoju Paniu, Matku a Ochrankyňu. Pevne sľubujem, že nikdy Ťa neopustím, nikdy sa nestanem Tebe neverným, ale vždy budem hájiť tvoju slávu.

A najmä sľubujem, že budem bojovať až do hodiny svojej smrti za česť Tvojho Nepoškvrneného Počatia a neporušeného panenstva. Preto najsladšia Panna, prosím Ťa na najsvätejšiu krv Tvojho jednorodeného Syna, Ježiša Krista, aby si ma ráčila prijať medzi svojich príslušníkov za večného sluhu a bola mi na pomoc vo všetkých ťažkostiach, ale najmä neopustila ma v hodine smrti. Amen.

„Osvietený p. gróf prečítal túto modlitbu pred

oltárom Nepoškvrneného počatia na duševné posilnenie všetkých prítomných“ – čítame v zápiskoch jezuitov.

A zaiste, tento príklad, najmä keď si uvedomíme, že v tých časoch taký pán bol všemožným pánom všetkého ľudu, neostal bez nesmierneho vplyvu na jeho duševný život. Nie div, že jezuita spomína pri tejto príležitosti aj lacrymas astantium – radostné slzy prítomných.

Tento oltár dal postaviť menovaný gróf, ktorý r. 1660 celý výklenok, všeobecne zvaný kaplnkou (sacellum), ozdobil plastickou dekoráciou v hodnote 300 zl. (Ex liberalitate Ill. C. G. Illésházy.) I naďalej, cez celý svoj život staral sa oň, ku ktorému viazala ho najkrajšia spomienka na jeho mladosť, keď nebeskej Matke sľúbil vernosť, čo aj zachoval do smrti.

Pochovaný je však nie pod týmto oltárom, ale na profilahlej sirane, pod najsv. Trojicou, kde je jeho krypta. Tu odpočíva v medenej rakvi (? 1689) popri svojej žene, gr. Márii Forgáčovej (? 1684) a tragicky zomrelej, mladistej, iba 25 – ročnej, jedinej dcére Helene (? 1669).

Hrozný – už spomínaný oheň (14. mája 1708) zničil i tento skvostný oltár, a neostal z neho iba ohorený oltárny kameň a hrstka popola.

Terajší pochádza z r. 1711 a hlása výsledok vytrvalej práce trenčianskych jezuitov. Tiež je zasvätený Nepoškvrnenému Počatiu, čo znázorňuje i hlavný obraz, vyplňujúci múr za oltárom; Panna Mária stojí na zemeguli a šliape po hlave hadovej. Okolo jej hlavy vidieť korunu z 12 hviezd. Krásny rámec tvoria dva

vysoké stĺpy so závitovou hlavicou, pri spestrení ktorých, tiež ako aj ostatných častiach nešetrili zlatom. Výrazne dielo modliaceho sa umu a nadania. Nad obrazom vyplňuje stredné miesto Boh Otec medzi oblakmi, kým s oboch strán jeden a jeden anjel dokončuje symetriu.

Na samotnom oltári je menší oválny obraz svätej Anny, ako učí modliť sa svoju dcérku, Nežnosť materinských citov zrkadlí jej z očí, láskou plných, kým Mária prívetivo hľadá na ňu. Obraz je prácou umeleckej ruky. Rám je drevený, barokového štýlu, na vrchu s ozdobou kvetín. Naľavo vidíme obraz sv. Stanislava s malým Ježiškom, napravo sv. Alojza. Sú sumerné. Okrem nich symetricky ozdobujú oltár dve sochy: zľava sv. Vendelína a sprava Jána Krstiteľa, po boku s baránkom. Sú z dreva a harmonicky dopĺňujú rozčlenenie oltára, zdobeného girlandami. Masívne dielo.

Na opačnej strane, nad spovednicou je zaujímavé osvetlené, umelecky svojrázny obraz sv. Rodiny: Panna Mária drží na kolenách Ježiška, siahajúceho dychtivo po križi, na ktorý anjeli sypú z výsosti kvety. Sv. Jozef, mohutný a výrazná postava, zamyslene pozerá na malé Dieťa.

Strednú klenbu vyplňuje galéria anjelov s kvetmi, radujúcich sa nad Nepoškvrneným Počatím.

12) Oltár sv. Juraja.

Dočítame sa o ňom už r. 1657, keď Juraj Lippay, ostrihomský arcibiskup, posvätil kostol. Vtedy posvätil i štyri bočné oltáre, medzi nimi aj oltár sv. Juraja. Tento oltár bol dielom jeho stredosti, venovaný jeho nebeskému patrónovi. Žiaľ, ako vieme, i tento oltár bol zničený s celým kostolom ukrumným ohňom r. 1708, natoľko, že praskol aj oltárny kameň, ba aj na troch iných oltároch, takže r. 1715 priviezli z Moravy štyri nové. (Quattuor lapides antiquis per incendium ruptis substituti.) Posvätil ich r. 1715 nitriansky biskup, Adam Erdödy.

Oltárny obraz sv. Juraja pochádza tiež z toho roku a je prácou majstra - jezuitu, meno ktorého však nezaznamenali. Sv. Juraj je vyobrazený ako rytier v pancieri, v ruke s dlhou kopijou, ktorou zabil draka a tak zachránil kráľovu dcéru, ktorá mala byť obetovaná tomu netvorovi. Zabitá obluda leží pri jeho nohách, kým ostatná časť obrazu vyplňuje kus zelenej hory a postava nádherného koňa. Sv. Juraj je mátyr, lebo ako plukovník cisára Diokleciána nechoel zaprieť svoju kresťanskú vieru a radšej zomrel pod mečom r. 303.

Nad obrazom je známy odznak IHS s anjelmi z dvoch strán. Ako viaceré časti oltára, i tieto sú bohaté pozlátené.

Pod nástenným obrazom vidíme menší, a to sv. Jozefa Kalazanského, obklopeného žiakmi. S dôverou

hľadi na prebl. Pannu Máriu, patrónku rehole, ktorej obetoval svoj život a svoje životné dielo: školy piaristov. Oddanosť, dôvera a viera zrkadlí mu z očí.

Obraz tento umiestnili tu piaristi. Z dvoch strán vidíme anjelov, takmer ľudskej veľkosti. Krásna a umelecká sochárska práca.

Na strope vidíme skupinu anjelov, ktorí nesú štít s menom: S Georgius. Túto myšlienku – oslava sv. Juraja – vyobrazujú aj anjeli na parapetách, na okenných bočných stenách, kde jeden má vojenskú helmu a veľkú zástavu, druhý šabľu, tretí trubu a štvrtý veľký bubon. Neviazanosť inšpirácie a ľahodosť šteta zrkadlí sa na ich buclatých tvárach a voľnom postaji. Sú umeleckým dielom veľkého majstra jezuitov Andreja Pozzu, ako aj ostatné fresky po okenných múroch.

Naproti oltáru nad intaržovanou spovednicou je výrazný obraz sv. Ladislava, uhorského kráľa (1077 – 95). Na hlave má krajinskú korunu a odiaty je kráľovským rúchom. V pravici drží valašku, ako symbol, lebo ňou otvoril skalú, odkiaľ vytryskol čerstvý prameň pre jeho smädné vojsko. Pred ním stojí páža s veľkou knihou, do ktorej kráľ pozerá. Sú to plány kostola. Pri nohách kráľových leží nádherný jeleň.

Obraz tento predstavuje nám výjav zo života sv. kráľa, ktorý keď premožol divokých Kumanov a hľadal miesto, kde by postavil z vďačnosti kostol k úcte prebl. Panny Márie, zarezal na poli neďaleko jeleňa so žiariacimi parohami. Bolo to nebeské znamenie, že tam má postaviť ten chrám boží, čo sa aj stalo.

Obraz namaľoval majster jezuita, meno ktorého však nepoznáme. Markantnosť a sviežosť najmä hlavnej postavy účinkujú na nás hlboko a neodolateľne.

Okolo rámu a susednej čiastky múru sú úžľovo bohato pozlátené dekorácie. Nad obrazom skvie sa monogram: Mária.

Celá kaplnka (sacellum), ako hovorí pomenovanie týchto čiastí kostola v starých spisoch, je ušľachtilou prácou pobožného a vyrovnaného ducha.

13) Oltár sv. Jozefa.

Do r. 1692 bola táto kaplnka bez oltára. (Sextum Sacellum a cornu Epistolae in postremo loco situm, hucusque omni ornatu et ara est vacuum.) Tohto roku trenčiansky opát – farár Juraj Schwach venoval na jeho stavbu 100 zl. Keďže táto suma nestačila, Pavol Kalmancaj, novic jezuitov, podľa sľubu svojich starých rodičov (Ex voto per Progenitores facta) venoval chýbajúcich 163 zl.

Prácu rezbársku a plastickú previedli učení majstri. Oltárny obraz však ešte stále chýbal, kým ho nenamaľoval jeden jezuita r. 1693.

Ale krásny oltár a vzácny obraz dlho nemohol slúžiť sláve sv. Jozefa, lebo, ako vieme, kostol vyhorel 14. mája 1708 zvonku, zvnútra.

Terajší oltár bol postavený r. 1710 z horlivosti jezuitov, kým oltárny obraz je darom rakúskeho vojska, ktoré sa usadilo toho roku na Trenčianskom hrade.

a Trenčanov nemeckej národnosti, ako to čítame v zápiskoch jezuitov z roku 1712: *Natio Germanica imaginem S. Josepho dicaverat, eumque in Patronum et Protectorem suum perpetuum iunctis manibus votibusque elegerat* – Národ nemecký obetoval obraz sv. Jozefovi, zvoliac si ho za patróna a večného ochrancu modlitbou a sľubom. Na začiatku votívnej listiny sa však dočítame, že aj Trenčania nemeckej národnosti prispeli na tento obraz, za ktorých štyria podpísali votívnu listinu. (*Postquam Nos ex Caesaris officialibus militibus et civibus congregati Germani imaginem S. Josepho elapso anno 1711 die 1. Februarii obtulimus in hoc tempo S. J. ...*)

Obraz nám predstavuje sv. Jozefa v pravici s ľaliou, ako hľadi do diaľky, ako by do krížovej budúcnosti Ježiša, ktorý pri ňom stojí ako 12-ročný chlapec, s úsmevom a bezstarostne. Ano, veď cestu ešte nemá posiatu trnám a bodľáčim. Je pod starostlivou ochranou svojho vychovávateľa, sv. Jozefa. Okolo neho anjeli. Jeden drží stuhu s týmto nápisom: *He ad Joseph – Iste k Jozefovi!* Jemnosť farieb a výrazná otcovská starostlivosť hlavnej postavy upúta našu pozornosť.

Nad obrazom v strede zlatých oblakov holubica rozprestiera biele krídla. Je to vyobrazenie Svätého Ducha. Dookola anjelské hlavičky ozdobujú umelecké dielo.

Dva mohutné stĺpy dodávajú oltáru pocitu pevnosti.

Oltár je majstrovským dielom rezbárskeho umenia, toho samého prevedenia, rozmerov a zadelenia,

ako protifašný oltár sv. Kríža. V strede rezbárskych čiastok je masívne srdce, skrývajúce drahocennú mariánsku relikviu.

V prostriedku oltára je tento nápis: *Sub tuum praesidium confugimus S. Dei Genitrix – Pod ochranu tvoju sa utiekame, Božia Rodička, aby sme nezabudali na Matku Ježišovu pri spomenutí na jej Syna a sv. Jozefa.*

Na klenbe kaplnky je apoteóza oslávnenia sv. Jozefa: Anjeli nesú ho pred trón boží, ako najvyšší tribunál večnej a zaslúženej odplaty. Dolnú časť maľby vyplňujú dvaja anjeli väčších rozmerov, aby obrazu dodali perspektívy. Voľnosť pohybov lahodne pôsobí na obdivovateľa.

Nad spovednicou vidíme obraz zomierajúceho sv. Jozefa, ako smrť spravodlivého. Nad hlavou mu stojí Pán Ježiš a z boku Panna Mária. I niekoľko anjelov dopĺňa obraz. Nad nim je erb, pravdepodobne generála a komandanta na Trenčianskom hrade toho času: Bernarda Morella von Mohrenberga. Hlavnou figúrou erbu je srnec v modrom poli. Tiež musíme spomenúť sprava i zľava plastické ozdoby, ktoré vyplňujú oltáru protifašné kúty kaplnky.

Pri tomto oltári 19. marca r. 1712 sa uskutočnila veľká slávnosť. Rakúska posádka Trenčianskeho hradu a viacerí obyvatelia Trenčína nemeckej národnosti sa tu zišli, aby si vyvolili sv. Jozefa za svojho patróna a ochrancu. Stalo sa to s vojenskou parádou. (*Festum magno cum splendore cultum erat.*) Obraz sv. Jozefa

venovali kostolu ešte predosleho roku, a to 1. febr. 1711, ale votívna slávnosť, keď zložili sľub vernosti sv. Jozefovi, bola o rok neskôr, spomenutého 19. marca 1712. Vyrukovala celá posádka a všetci dôstojníci na čele s generálom. Omšu sv. celebraval pri hlavnom oltári pod infuľou Lippay, prepoš novomestský, s veľkou asistenciou. Predošlý deň išiel preňho kapitán Emmerich von Ebner na šestke. Pri službách božích obraz bol vystavený na hlavnom oltári. Po skončení omše sv. bola kázeň nemecká, načo pontifikans posvätil obraz, ktorý potom bol umiestnený nad oltárom sv. Jozefa, kde je i teraz.

Rakúski vojaci a obyvatelia Trenčína nemeckej národnosti zároveň si vyžiadali od jezuitov jedného pátra - Nemca, na ktorého zverili pestovanie kultu sv. Jozefa a ochranu originálnej votívnej listiny, ktorú generál prečítal pri sv. omši pred oltárom. Je to sľub, latinsky písaný, slovensky znejúci takto: „Keďže my, z dôstojníkov cisárskej posádky a občanov mesta, tu zhranždení Nemci, ešte minulého roku, a to 1. febr. 1711, obetovali sme obraz oltárny sv. Jozefovi za ochranu proti moru, okolo nás pustošiacemu, ktorý sme slávnostne priniesli a ktorý je tu v kostole vystavený, teraz tohto sv. Jozefa zvolili sme si za patróna a ochranca a potvrdili sme tento sľub, že ho i v budúcnosti budeme zachovávať s horlivosťou čo najohľadnivejšou (ferventissima devotione), a to i v mene svojich nástupcov, o súhlase a horlivosti ktorých nijako nepochybujeme, tým spôsobom, že na tento sviatok

každoročne pristúpime k sviatostiam a zúčastníme sa na sv. omši, kázni a litaniách. Tiež v prvú sobotu každého mesiaca sa zúčastníme na sv. omši pri tomto oltári. Originál tohto nášho slávnostného prehlásenia bude uschovaný u pátra jezuita, nášho nemeckého kazateľa. Toto naše rozhodnutie potvrdzujeme vlastnoručným podpisom a svojou pečatňou i v mene všetkých ostatných Nemcov, ktorí tu žijú. Trenčínii. Die 19. Martii 1712. Podpisy: Antonius Bernardus Morell von Muhrenberg, commandans, Emericus de Ebner, capitaneus, P. de Grumbach, cap., de Grallsheim, cap., Hinf, locumtenes (poručík), Josephus Mindepauer, vexillifer (zástavník), Johannes Lehr, locumtenens, Joheannes Adam Hauser, vexillifer, Emericus de Vyver, praefectus Vigiliarum (prefekt stráže), Josephus Daniel Schindler, senátor a kapitán mesta, Holofernes David Eysalein, senátor, Ph. Enninger, mestský lekár, Johannes Georgius Hager, mestský pokladník, Ferdinandus de Pfoffershoven, Christophorus de Reitswitz, Franciscus Helfridus, de Reinwitz, Sigismundus Trost, vojenský komisár, Dominicus Kreufer, prefekt zásobovania, Johannes Valent, kap., Georgius Clodi, prefekt nad zbraňami a Bernardus Pohlutka.“

Túto slávnosť každoročne opakovali. A keď r. 1713 dostali z Rima pre prvé vyročie plnomocné odpustky, zúčastnilo sa jej mnoho ľudu aj z okolia, pristúpiac k sviatosti pokánia.

Vyššie spomenutá originálna listina sa stratila. Máme

ju iba v opise jezuitov.

Táto slávnosť od r. 1782, čo sa rakúske vojsko vrátilo do Viedne, sa nerealizuje, ale oltár s oltárnym obrazom, ako centrum Božej milosti, stojí vo svojej nádhere nezmeniteľne.

14) Obraz sv. Františka Xaverského

Tento obraz, ktorý je umiestnený v kaplnke sv. Jozefa si zasluhuje zvláštnu kapitolu, lebo skrýva v sebe časť histórie Trenčína, a to veľmi dramatickej a smutnej. Jediný potešujúci a uspokojujúci moment je v nej, že naši otcovia, keď už padali pod svojím ťažkým krížom, keď mnohí boli blízko zúfalstva, vtedy sa obrátili s nezlomnou dôverou k Najvyššiemu a sv. Františkovi Xaverskému, prosiac ich o zmiernenie, potešenie a posilnenie. Je to poučný príklad i pre nás a pre budúce pokolenia Trenčína.

V ťažkých a krajne zúfalých okolnostiach, plných vzdychov, nárekov, slz a zalamovania rukami zrodil sa tento obraz. Od toho roku (1710) sv. František Xav. je patrónom nielen tohto kostola, ale aj Trenčína a okolia, pamiatku ktorého každoročne dva razy svätíme votívnou slávnosťou, a to na prvú nedeľu októbrovú a 3. decembra, na jeho sviatok.

Keďže on je nám Trenčanom patrónom, zaslúži si, aby každý obyvateľ tohto mesta aspoň nakrátko poznal jeho život.

Život sv. Františka Xaverského.

Sv. František narodil sa zo šľachtických rodičov 7. apríla r. 1506 v Španielsku na zámku Xavier, odkiaľ je jeho prímene Xaverský. Ako mladíka poslali ho rodičia do Paríža na vysokú školu, kde sa oboznámil so sv. Ignáčom z Loyoly, zakladateľom rehole jezuitov, do ktorej vstúpil. Žil len Bohu a láske k blížnemu. Nemal inej žiadosti, chcel iba hlásať evanjelium v ďalekých pohanských krajoch. Žiadosť sa mu splnila, keď r. 1541 bol poslaný za misionára do Indie. Svätým zápalom neúnavnej lásky precestoval Prednú i Južnú Indiu, všade hlásajúc Krista ukrižovaného. Obrátil tisíce a tisíce pohanov na vieru kresťanskú a pokrstil ich. Už bol na sklonku svojho života, lebo silný duch prebýval v slabom, stálou apoštolskou prácou vysilenom tele, keď chcel ešte ísť do Číny. Ale cestou ťažko ochorel, a odovzdaný do vôle Božej zomrel v najväčšej biede dňa 3. decembra 1552. Pápež Gregor XV. vyhlásil ho za svätého roku 1622.

Tohto svätca si zvolilo mesto za patróna svojho a orodovníka pred trónom nebeským v prvú nedeľu októbrovú 1710.

Ako prišli na toto blahodarné rozhodnutie? Aká cesta blažená a či trňová ich viedla k tomu?

15) Tragické polozenie mesta.

Na začiatku XVIII. storočia mesto bolo uzavreté

49

48

z každej strany. Na hrade vládlo rakúske vojsko a okolo mesta kuruci Fr. Rákóczyho II. Boli na stráži, aby nik nemohol z mesta von. Hradné vojsko krivým okom hľadelo na Trenčanov, že držia s kurucmi a sú zradcami. Obličajace kurucké vojsko tiež im neverilo, lebo nie jedného labanca zaujali a pri výsluchu zajatých labancov nie raz vysvitlo, že ich meno je čisto slovenské. Imrich Bezzegh, kurucký kapitan, r. 1704 aj pohrozil Trenčanom, že „Trenčín pošle k nebesám“, lebo sa vraj presvedčil, že sú väčšími nepriateľmi svojej krvi, ako tí rakúski vojaci. Neprijal výhovorky, že ich donútili, aby bojovali s hradným vojskom. Keď totiž nedržali s ním, nedostali stravu a mreli hladom. V opačnom prípade zase kuruci pustošili im majetok a domy alebo ich podpalili.

Nešťastný osud mesta vyvrcholil v katastrofe 14. mája 1708, keď celé mesto ľahlo popolom. Bol to strašný oheň, že dclá, postavené pri múroch rozliali sa. Trenčania nemohli ani utiecť, lebo brány boli zavreté. V pivniciach hľadali záchranu, aby o niečoľko hodín všetci boli jednako žobrákmi, lebo im zhorelo všetko.

„Per sacrosancta Patientis Dei Stigmata – na päť rán Kristových“ prosia cisára o pomoc. Nech im pošlú vraj aspoň odpadky zo stola, čo vo Viedni nezožerú ani psy. Niet ani kúska chleba pre ženy a deti, ktoré hladom zomierali. Ak aj niečo mali, zničil to oheň. Zachránili si len biedny život.

Ludia padali od hladu.

Podľa úradného záznamu jedli „instar belluarum –

ako divá zver“ trávu, takže za jeden mesiac ich zomrelo do 600.

Na to prišiel deň 3. augusta 1708, keď Fr. Rákoczy utrpel porážku od rakúskeho generála Heistera. 3000 kurucov, najmä Slovákov, vylialo svoju krv za miznúcu slávu Fr. Rákóczyho pri Trenčíne. Tak smutnú žatvu ešte nikdy neprinesli trenčianske nivy. Fr. Rákoczy tu stratil elitu svojho vojska, 40 zástav, 14 dieť a – nádej do budúcnosti.

Nastala všeobecná letargia. Kuruci – Slováci sa rozutekali a keďže nemali sa kde vrhnúť, stali sa ľahkými chlapcami, zbojníkmi. Veď nemali ničoho, len vyšarbenú šabľu. Obsadili hory, lesy, takže neradno bolo ísť čo len do susednej dediny bez sprievodu. (Itinera etiam proxima infesta erant.)

Chytali ich, strieľali, vešali, ale to máločo pomohlo, lebo bieda, hlad a zúfalstvo boli všeobecné.

Keďže nešťastie nechodí osamote, prišlo i nové v podobe moru, ako to bývalo po vojnách. Vyhladovaný ľud mrel hromadne. Táto ľudskou krvou živiaca sa fúria nezmilovala sa nad bohatým, nie nad chudobným, ani nad starcom, ani nad mládencom. Trenčania v zármutku sklonili hlavu na odpočinok a prebúdzali sa na ziaľ. Tichli ulice, tichlo mesto, aby tým hlasitejši bol cintonín od plaču a náreku. I dobre známi vyhýhali sa jeden druhému, aby sa nenakazili. Ale o niekoľko dní odpočívajú v pokoji vedľa seba. V krátkom čase zomrelo v meste 1.600 obyvateľov. Táto hrůza vyvrcholila najmä r. 1710. Niet divu, že ľud strácal dôveru v hocakú

pomoc a opanovalo ho zúfalstvo.

Máme úradnú zápisnicu z 5. apríla r. 1712, kde medzi iným uvádza sa toto: „Pred týmito nepokojnými časmi obyvateľov slobodného a kráľovského mesta Trenčína bolo 7884. Teraz je ho sorva 3.000. Z chýbajúcich mnohých zabili, niektorí zomreli prirodzenou smrťou, iní hladom a mnohí roztratení sú po svete a chodia po žobrotc.“ Osvedčenie podpísali Adam Győry, opát – farár trenčiansky, Jakub Supka, jezuita, P. František, trinitár z lavy a Štefan Čerfanský, slúžny.

16) Opis obrazu sv. Františka Xaverského.

Obraz predstavuje nám sv. Františka Xaverského v mužnom veku. Je oblečený v superpeliceu, so stólou cez ramená. Hlása evanjelium Kristovo. Tvár mu žiari od radosti, že môže rozsievať semeno učenia večnej spásy. Anjel drží pred ním otvorenú knihu s nápisom: S. Franciscus Xaverius, Indianum Apostolus, Civitatis Trenchiniensis Patronus – Sv. František Xaverský, apoštol Indie, patrón mesta Trenčína. Stuhu držia dvaja anjeli. Svätec okolo hlavy má pozlátenú svätožiaru. Na dolnej čiaske obrazu je tento chronostikon:

*ex Voto avertentDae Deln postls
Innoel DII Kal'ertl*

*Urbs TrenChinensis obrULerat –
Podľa sľubu na odvrátenie moru úcte
sv. Xaveriusa venovalo mesto Trenčín.*

Rám obrazu som pred rokmi zamenil novým, lebo starý bol veľmi jednoduchý, načierno zafarbený a rozpadával sa.

Nafavo na obraze je erb mesta.

Tu musíme upozorniť obdivovateľov krás tohto kostola, tejto barokovej perly, na obraz Trenčianskeho hradu, ktorý vyplňuje dolnú časť obrazu. Teraz, keď hrad už 150 rokov leží v ruchoch, má on nielen umeleckú hodnotu, ale aj historickú cenu, ako vyzeral pred 240 rokmi. Ešte nebol publikovaný.

Ako vidíme, nádherný a majestátny bol so svojimi vysokými vežami, mohutnými múrmi, baštami, starobyľnými palácami, veľkými oknami, z troch strán s prekrásnym pohľadom na malebné Považie. Keď nerušene a uprene hľadíme naň dlhší čas, ožijú staré, trávou zarastené bašty Slováckmi, Nemcami, Maďarmi, kniežatmi, kráľmi, hlučnými zábavami, chýrečnými svadbami, nad osudom starej uhorskej krajiny rozhodujúcimi panovníckymi zjazdami, rytierskymi turnajmi, ľudskými cnosťami a hriechmi, vernosťou, perfidiou a rinčanim zbraní, za ktorými tiekli slzy a krv, kým na všetko to nepoložil svoju ľahkú, neúprosnú ruku spoločný nepriateľ všetkých slovenských hrdov, najväčší ničiteľ stávných pamiatok: oheň, a to 11. júna roku 1790.

Celý obraz je stredom väčšej kompozície, ktorá dôrazne vyobrazuje vyššie opísané zúfalé časy. Je na doske. Nafavo umierajúca matka. Pri nej jej mŕtve dieťa. Za ňou v úzadi muž a matka, oplakávajúci svoju

dcéru. Napravo matka s dvoma deťkami, s dúfajúcim znakom nahor, k sv. Františkovi. V pravom rohu anjel drží štít jezuitov: IHS. Pri ňom baránoč, odznak Trenčína.

17) Blížšie k Bohu!

Stálosť a pevnosť charakteru osvedčí sa nie v radosi, nie za slnečného jasu života, ale v trápení a v pochmúrnych časoch životných. Pri božom pozhnaní byť dobrým kresťanom a dôverovať v milosť božiu, nie je hlboko sľahajúce presvedčenie. Ale v ťažkých krížoch života, áno.

Tohto ťľachetného razenia boli starí Trenčania r. Pána 1710, na čele so starostom a mestským magistrátom, keď sa všetko rútilo na nich, keď viacnásobne pociťovali pravdu príslovia: Nešťastie nechodí po horách.

Keď už nestačili svojimi silami, obrátili sa na Všemohúceho a jeho vyznavača, sv. Františka Xaverského. Pokánie, modlitba a prijímanie prev. Sviatosti Oltárnej boli ich obrannou zbraňou proti neviditeľnému nepriateľovi. Ich vodcom bol opát – farár Adam Györy, rektor jezuitov Gabriel Kapy a starosta Pavol Bohuš. Dobrotivý a milosrdný Otec vypočul ich vzdychy a horúce modlitby, ktoré predniesol pred trón boží sv. František Xaverský, vyvolený za patróna mesta a okolia. Zmiloval sa nad úbohými a ubitými Trenčanmi.

Tu je to vzácne poučenie pre všetkých nás, že kde je najväčšia bieda, tam je najbližšia pomoc, ak sa s nezlomnou dôverou obrátíme na nebesá.

Historický postup tejto votívnej slávnosti bol tento:

Keď sa pestis už v októbri r. 1709 začal šíriť, u opáta – farára zišli sa viacerí páni, aby sa radili, ako čeliť tomuto zákernému nepriateľovi. Boli tam rektor jezuitov, starosta Pavol Bohuš a niekoľkí senátori. Rozhodli sa, že sa budú posilňovať, modliť a každý deň slyšať sv. omšu pod vyložením prev. Sviatosti Oltárnej týždenne striedavo vo farskom a jezuitskom kostole. Po sv. omši budú modlitby prosebné. Popoludní litánie a zase modlitby, čo sa aj konalo najpresnejšie cez celý rok. (Quod etiam anno toto factum est constantissime.)

Keďže na jeseň r. 1710 – píše ďalej jezuita – nebezpečenstvo sa zvyšovalo, neboli sme spokojní s týmito skutkami zbožnosti, preto sme sa rozhodli, že sa budeme utiekať o pomoc k sv. Františkovi Xaverskému, tým väčšími, že je i patrónom nášho kostola.

Ako zodpovedný začiatok držali sme novému (9-dňovú pobožnosť), pozostávajúcu zo sv. omše pod vyložením prev. Sviatosti Oltárnej, litánií a modlitieb.

Táto nová trvala od nedele posviacky kostola jezuitského cez oktávu, a končila sa 13. júla. Na tieto pobožnosti prichodili aj susední veriaci pod zástavami v procesiách i so svojimi kňazmi.

Neskôr, a to 26. sept. 1710, mestský magistrát v slávnostnom zasadnutí zvolil za patróna mesta Sv.

Františka Xav. (Xaverius assumptus in Patronum a Civitate), pridržajúc sa vraj starého a osvedčeného hesla mesta Trenčína, zďaleka viditeľného na mestskej veži: Nisi Dominus custodierit Civitatem, frustra vigilat, qui custodit eam – „Ak Boh nestráži mesto, nadarmo bdie, kto ho stráži“, čo zdôraznil obozretný magistrát. (Dixit attentus Magistratus.)*

Tu niektorým horlivejším členom magistrátu prišlo na um, aby pre večnú pamäť písomne zložili sľub vernosti Bohu a jeho apoštolskému služobníkovi, sv. Františkovi Xav., a namaľovali jeho obraz pre kostol jezuitský.

Tak sa aj stalo. Obraz namaľoval mestský maliar Grünberg.

O tejto jeho práci čítame, že bola elegans et affectum exhibens – nádherná a vzbudzujúca zbožnosť, o čom sa každý môže presvedčiť.

Pod obrazom sv. Františka je mesto a Trentiánsky hrad accurate – verne namaľovaný a ozdobený mestským erbom, tiež vyššie už spomenutým.

* Jan Thurzo, slov. literár. (1678 – 1756), narodený v Hloží pri Beluči (v Trenčianskej), vo svojom doteraz ešte nevydanom, ba neznámom cestopise ož trenčiansku župu, píše medzi iným aj o tomto nadpise, ktorý r. 1731 videl na dolnej veži na kamennej tabuli od Predmestia. Pod ňou bola ešte jedna, na ktorej bol vyobrazený známy erb mesta s týmto nadpisom: Agnus Dei. Qui tollit peccata mundi – Baranok Boží, ktorý sníma hriechy sveta.

Na základe týchto údajov býv. mešťanosta Trenčína Dr. Jan Zaľko obnovil túto pamiatku r. 1942. Citovaný nápis znovu sa skvie na mestskej veži, aby hlásal, že sme sa neodkľonili od odkazu našich predkov.

chronostikonom.

Jezuiti zostavili text sľubu, ktorý potom potvrdil a podpísal miestny opát – farár, iudex – starosta Pavol Bohuš, senátori a úradníci mesta, ktorí ho potvrdili i mestskou pečatňou.

Slávnosť bola určená na prvú nedeľu októbrovú, čo bolo 5. októbra 1710. Dvaja senátori niesli kvetinami ozdobený obraz v procesii čo najslávnejšej (in procesione solemnissima). Zúčastnili sa jej magistrát mesta, hradná rakúska posádka, vedúci ľudia župného úradu a mnohí veriacich. (Populus frequentissimus aderat.) Prišli mnohí i zo susedných dedín. Na túto slávnosť jezuiti získali plnomocné odpustky.

Procesia pod kostolnými a cechovými zástavami pohla sa z farského kostola pred 9 hodinou. Viedol ju opát – farár. Trúby slávnostne zneli, všetky zvony vyzváňali a bubny novou nádejou naplňovali smutné mesto. (Cum vexillis inter tubarum et tympanarum campanarumque omnium clangorem.)

Keď prišli do kostola, najprv bola slovenská kázeň o sv. Františkovi Xav. (Concio de Xaverio idioma Slavonico erat.) Mal ju jezuita. Slávnostná sv. omša celebraval opát farár za asistencie dvoch susedných farárov.

Pre starostu a magistrát bolo postavené zvláštne pódium pri sakristii.

Po evanjéliu starosta išiel k oltáru, kde si kľakol a pred farárom, sediacim v kresle prečítal vôtum, ktoré mu potom odovzdal. Čítal ho voce clarissima – čistým,

zvúčným hlasom, aby ho každý počul, lebo skladal ho za všetkých.

Keď nasledovalo sv. prijímanie, najprv pristúpil on kanjelskému stolu, za ním všetci senátori a mnohí z ľudu. (Communionē refectus primum ipse iudex, deinde reliqui senatorum et multi civium.)

Počasie bolo nádherné.

Vótum, aby platilo aj na potomkov, poslali na potvrdenie do Viedne, kde nitriansky biskup gr. Adam Erdődy žil. Potvrdil ho veľmi vďačne.

Ako zaujímavý doplnok týchto, ročne sa opakujúcich slávností, spomenieme ich prvé výročie (1711).

Sv. omšu zase slúžil opät – farár a po evanjeliu starosta, posilnený nebeským chlebom (sacro synaxi refectus), obnovil sľub. Zase sa zišlo veľa ľudu.

Slávnostný náz služieb božích zvýšili štyri obrazy, vystavené pred hlavným oltárom, z dvoch strán dva – dva. Boli takých rozmerov, aký je obraz sv. Františka Xav. Pri vchode. Vyobrazovali najväčších štyroch nepriateľov mesta Trenčína: Pestis, vojna, hlad a ohň. (Quattuor in voto nominata mala: pestem, bellum, famem et ignem.)

Aby sa veriaci mohli presvedčiť, že tento sľub viaže aj ich a všetky budúce pokolenia Trenčína, v kázni upozornili ich na dva dokumenty, vystavené pri prvých pobožných oltároch sprava a zľava. Boli to dekréty. Na ľavej strane potvrdenie nitrianskeho biskupa Adama Erdődyho a na pravej vótum mesta, podpísané už opätovne spomenutými vedúcimi činiteľmi.

Obidva spisy boli vybavené i pečatňou, a to: biskupský na šnúre coloris nigri et flavi – čiernej a žltej, a mestský na šnúre coloris et rubri et caerulei – červenej a belasej.

Treba tu zdôrazniť, že pred 240 rokmi farby mesta boli červená a belasá. Ako sa zmenili na terajšiu bielu a červenú, nevieme. Mesto by sa malo vrátiť k týmto pôvodným farbám.

Dekréty ostali vystavené cez oktávu.

8) I. Vótum mesta. (5. októbra 1710.)

V mene Otca i Syna i Ducha Svätého. Amen.

„Všemohúci večný Bože, my, služobníci Tvoji nehodní, Rada a obec slobodného a kráľovského mesta Trenčína, skrze Tvoju Majestátnosť pre svoje hriechy už cez sedem rokov navštevovaní bičom vojny, hladu, ohňa a nemoci, a teraz najnovšie postihnutí nešťastím zo všetkých strán nám broziaceho moru, trestaní pre svoje viny, hlboko sa skláňame pred Tvojou nekonečnou dobrotou, vyzývajúc, aby si nám odpustil naše hriechy a ponížene Ťa prosiac o pomínutie Tvojho hnevu a odpustenie toľkých našich hriechov, čo aby si nám milosrdne udeliť ráčil, o túto milosť Ťa vrúčne prosíme skrze Tvojho jediného Syna, Jeho rany a Blahoslavenú Pannu Máriu bez poškvrny počatú, Matku Pána nášho Ježiša Krista a našu najväčšiu Patrónku.

A keďže na odpustenie toľkých hriechov potrebujeme viac orodovníkov pred Tebou, zo svojho

rozhodnutia, voľne a bez donútenia volíme dnes Sv. Františka Xaverského, Apoštola Indie, v tomto, na jeho úctu vysvätenom kostole, proti toľkému zlu a najmä moru, za večného Patróna mesta a okolia, na večnú pamiatku ktorej uďalosti obetujeme Mu obraz, čo sme priniesli sem vo verejnej slávnostnej procesii, sfubujúc Mu, že ho budeme ctíť ako zvláštneho patróna a v takomto alebo podobnom, nesmiernom nebezpečenstve budeme sa k Nemu utiekať. Najmä sfubujeme Tvojej Božskej Velebnosti, že každý rok usporiadame spolu s mestom a ľudom k úcte tohto Svätca na prvú nedeľu októbrovú, ako na výročitý deň tohto sfubu, do tohto kostola verejnú a slávnostnú procesiu, keď to počasie dovoli.

Ó dobrotvivý a milosrdný Bože, rád prijaj tento náš sfub i oddanosť našu a daj, že ako tento veľký Tvoj sluha v živote svojom Tvojou mocou oslobodil od moru Siahť Manariu a po svojej smrti prítomnosťou svojho svätého tela mesto Malacuu v Indii, v Európe však svojou prímluvou Bononiu, Neapol, Parmu a mnohé iné mestá, tak i my pripisujeme jeho mocnej prímluve po Tebe a po Tvojej Blahoslavenej Matke, že i teraz sme zachovaní od všeobecného moru, aby sme citili túto pomoc v prítomných a budúcich nešťastiach a vo všetkých našich potrebách. Amen."

* * *

Starosta mesta Pavol Bohuš po zložení tohto slávnostného sfubu poboskal križ, odovzdal listinu farárovi a vrátil sa na svoje miesto, kým celebrant

pokračoval vo sv. omši. Na sv. prijímanie mnohí pristúpili k stolu Pána.

Podľa záznamu jezuitov celý kostol si s najväčšou pozornosťou vypočul zbožné slová, sfubujúc každý i zvlášť nezlomnú vernosť Všemohúcemu a jeho veľkému Apoštolovi, svätému Františkovi Xaverskému, kým na chóre zbor s hudbou predniesol latinskú omšu.

Po službách božích pod dojmom nádhernej slávnosti pátri jezuiti sa jednomyselne rozhodli, že všemožne budú podporovať rozšírenie a utvrdenie tejto slávnosti. Tiež, že každoročne statočne budú vydržiavať verejnú 9-dňovú a 10-dňovú pobožnosť k úcte sv. Františka Xaverského i v budúcnosti. Tá 9-dňová začne sa vigíliou sviatku sv. Františka Xav. A bude trvať cez oktavu, kým tá 10-dňová od prvého piatku po Novom roku počítajúc desať dní.

19) II. Vótum mesta. (3. decembra 1715.)

Mor o päť rokov neskôr zase sa začal rozširovať, aby znovu naplnil Trenčanov úzkosťou, strachom a hnaľ ich do zúfalstva.

Na jeseň r. 1715 už nadobudol značnej sily, lebo, ako čítame v záznamoch jezuitov, novícov presídlili z mesta na Skalku v septembri t.r. pred rozširujúcim sa morom. Ostali tam až do 15. februára 1716.

Magistrát mesta však už vedel, čo má robiť, kde hľadať pomoc, ktorú im sprostredkuje veľký patrón mesta sv. František Xaverský. Tak sa zrodil z tejto

dôvery v pomoc božiu nový sľub. Bola to slávnosť na sviatok spomenutého svätca 3. decembra 1715.

Magistrát mesta ani teraz neostal iba pri slovách, ale ozdobil gloriolou obraz sv. Františka Xav. okolo hlavy svätca. Krásna ozdoba zo striebra bola pozlátená. Potom v obvyklej slávnosti zložili nový sľub, ktorý máme doslovne v latinskej originálnej, na koži písanej listine, ktorou gróf Adam Erdödy, nitriansky biskup, potvrdil vôtum vo Viedni 19. júla 1717. Je podpísaná aj Ladislavom Vayaym, jeho sekretárom. Pečať časom odpadla.

Z tejto potvrdzujúcej listiny sa dozvieme, že šľachetní, múdri a obozretní páni, a to starosta a senátori slobodného a kráľovského mesta Trenčína i v mene celého obecnstva predložili p. biskupovi listinu, podpísanú opätom – farárom, starostom a senátormi, v ktorej žiadajú, aby ju potvrdil, spomínajúc na predošlé roky, plné vojnou, hladom, ťažkými nemocami, ohňom a nadovšetko morom, zaiste zaslúženým to trestom. Uznávajú svoju vlnu, za ktorú ich Boh tresce, s poníženým srdcom utiekajú sa k Bohu odpustenia a dobroty, chcúc tak utíšiť Jeho spravodlivý hnev a naspäť si získať Jeho božskú dobrotu príhovorom sv. patróna, aby im bol milostivý. Preto zložili tento slávnostný sľub a uzniesli sa, že budú konať rozličné, v listine opísané pobožnosti k úcte sv. Františka Xav., Apoštola Indie a na večné časy zvoleného patróna mesta a okolia. Keďže sa sluší – píše biskup – aby sme z dôvodov vyššie uvedených potvrdili váš sľub, činíme

to ochotne, uvádzajúc tu text sľubu od slova do slova na večnú pamiatku.

Tento nový sľub znie takto:

V mene Otca i Syna i Ducha Svätého Amen.

„Všemohúci, večný Bože, v moci ktorého je život a smrť, my, najnehodnejší služobníci Tvoji, Rada a obec slobodného a kráľovského mesta Trenčína, skúšaní už doteraz, uznávajúc skrze sväté orodovanie veľkého apoštola Indie sv. Františka Xaverského, nášho vyvoleného patróna, od Tvojej Božskej Velebnosti preukázané mnohé dobrodenia, postavení vstred moru, znovu ponížene padáme pred najláskavejší Trón Tvojej Božskej dobroty, ponížene prosiac Tvoju Milosť, aby si ráčil láskavo oslobodiť od morovej rany celé mesto skrze orodovanie sv. orodovníka Františka Xav. a odvrátiť od nás biť hnevu Tvojho, ktorý sme si oprávnene zaslúžili za svoje hriechy. Aby sme túto milosť čím istejšie mohli obsiahnuť skrze orodovanie nášho patróna Františka Xaverského, obnovujeme a potvrdzujeme prvý svoj sľub, učinенý v tomto chráme 5. októbra r. 1710 Tvojej Božskej Velebnosti k úcte sv. Františka Xav., veľkého nášho patróna, obetovaním mu votívneho obrazu – zaraz zjavne vidiac zmenšenie moru od toho dňa, čo sme rokovali o tom novom sľube a vydržovali 9-dňovú pobožnosť – za úplné oslobodenie od pustošiaccho morového nákazu i s našimi potomkami sľubujeme Ti, Všemohúcemu Bohu, najsvätejšej a nepoškvnenej Panne Márii a sv.

Františkovi Xav., nášmu ochrancovi a orodovníkovi, že:

1. Okrem pobožnosti, vykonávanej podľa predpisu každoročne v prvú nedeľu októbrovú, spomínanej v prvom našom sľube, budeme svätiť aj 3. deň decembra, výročný sviatok to Apoštola Indic, sv. Františka Xav., na najväčšiu slávu Tvoju a úctu nášho Svätca na všetky budúce časy; ako iné sviatočné dni, v našom meste a obnovíme túto, podľa rozhodnutia mesta verejne učinenu prisahu vernosti a tento sľub každý rok v chráme sv. Františka Xav. dobrovoľne a zo svojej pohŕnky.

2. Na vigíliu nášho zástraky činiaceho sv. patróna, na 3. decembra každého roku budeme sa postiť podľa chváľitebného a spasiteľného nariadenia sv. Cirkvi.

3. V spomenutý deň za priaznivého počasia pod vedením farára pôjdeme so slávnostnou procesiou v príkladnom poriadku z farského kostola do chrámu sv. Františka Xaverského, aby sme uctili ten slávny deň.

Prijmi teda, ó najmilostivejší Bože, sľub Tvojich najponíženejších, tebe sa klaňajúcich služobníkov, milostivo riad' a spravuj nás spolu s celou obcou a okolím Tvojou stárou a najsvätejšou ochranou skrze orodovanie Nepoškvrnenej Panny Márie a nášho vyvoleného veľkého ochrancu a orodovníka, sv. Františka Xav., a ochraňuj nás od všetkého zlého. Amen.

V Trenčíne dňa 3. dec. 1715. A. Györy, opát, kanonik, archidiakon a farár Trenčína, v.r., pečat'.

Podobne Ján Petrikovich, starosta, a senátori: Mikuláš Hallácsi, František Ladislavides, Juraj Vietoris, Daniel Schindler a Adam Györgyovanský.“

My sme vďačne vypočuli a prijali' vyššie uvedenú žiadosť spomenutých pánov: farára, starostu a senátorov, s radostným srdcom schvaľujeme ich zvláštnu pobožnosť, vďačne potvrdzujeme od slova do slova tu uvedený sľub, učineny Bohu úprimným duchom k úcte sv. Františka Xav., zástračného Apoštola Indic, vyvoleného za patróna mesta Trenčína a okolia. Potvrdzujeme nielen našou biskupskou mocou, ale svojou zvláštnou náklonnosťou na rozšírenie úcty božej, tiež našou starosilivosťou a stálym bdením v prospech našich veriacich pre večné časy, i svojou autoritou a prikazujeme, aby sa tento sľub správne zachovával, prosíme nekonečnú božskú Dobrotu, aby milostivo ráčila prijať tento sľub ako bohatú obeť a skrze orodovanie vyvoleného patróna učinila našich veriacich účastných milosti svojho sľubu.

Dátum vo Viedni, 19. júla r. 1717. Ladislaus Adamus Comes Erdődy, Eppus Nitriensis, m.p., Ladislaus Vayay, m.p.

20) Obraz Čenstochovskej Panny Márie.

Vidíme tento obraz, vernú kópiu originálu, v sakristii. Originál je v Čenstochovej.

Čenstochová, známe pútnické miesto je v Poľsku medzi Krakovom a Varšavou na Jasnej Hore.

Predmetný svetoznámy obraz je v kláštore paulínov, na hlavnom oltári, kde ctia Pannu Máriu ako Kráľovnú štátu poľského s hlavným sviatkom 8. septembra.

Zvláštnosťou obrazu je, že z hociktorej strany pozreáš naň, Panna zavže pozerá na teba.

Rakúska posádka, sídlíaca na hrade, darovala ho kostolu r. 1712.

Posviacka obrazu bola 8. sept. 1712 za obvyklých pobožností.

Cennou okrasou oválneho obrazu je rezbárskou prácou ozdobený rám.

Dookola vidíme z dreva imitované zbrane a vojnové prístroje tejže doby: guče, bubny, kánóny, štíty, tympany, zástavy, šable, pušky a panciere.

Ešte musíme upozorniť na dolnú časť obrazu, ktorá nám predstavuje pestrý výjav zo života hradnej posádky: jej nástup. Vidíme tam pešiakov s ohromnými flintami v parádnych farbistých šatách, s kalpagmi, pštrosim perím ozdobenými. Sprava i zľava symetricky vejú rakúske zástavy, zdobené dvojhľavým orlom. S obidvoch strán sú rozostavené nádherné šiatre.

Tu znovu musíme upozorniť obdivovateľa, na čo sme poukázali i pri opise obrazu sv. Františka Xaverského, že pod hradom, kde je studňa lásky, tečie Váh. Vysvetľuje to samozrejmy vznik spomenutej studne.

Na okrúhlej strážnej veži, vypínajúcej sa na okraji skaly, vidíme stráž s halapartňou.

Sám obraz, ako umelecký stred kompozície,

prekvapuje jemnými, hoci trochu zažltkými farbami. Matka Božia nežne vinie k sebe svojho malého Synáčka. Je to apoteóza materinskej lásky.

Obraz zdola zaokrúhľuje usmievavý kotúč štvrtmesiaca.

21) Socha sv. Terezky Ježiškovej.

Kult sv. Terezky Ježiškovej rozširuje sa čím ďalej, tým väčšími. Tak sa dostala nádherná jej socha i do nášho umeleckého kostola. Majstrom jej je mladý nadaný umelec J. Pollák z Pleštan, teraz profesor kreslenia na topolčianskom gymnázia. Mecénom sochy je bohábojná rodina Cihovská v Trenčíne. Socha roku 1737 bola posvätená za nevšedných slávností. Je z bieleho kararského mramoru a predstavuje sväticu v životnej veľkosti na primeranom podstavci.

Vyniká jemnosťou ťahov a výraznosťou sviežej harmónie, odzrkadľujúcej sa z celej kompozície.

Tu môžeme spomenúť, že sošku sv. Antonka darovali trenčianske panie roku 1902 na čele s p. Bročkovou.

Týmto končíme opis umeleckých pamiatok piaristického kostola v Trenčíne.

Nech to slúži na slávu božiu a povznesenie ducha čitateľov!

Veľkonočné piesne.

(Piesne sú vzaté z Jednotného katol. spevníka č. 192, 202, 210.)

1. Pán Ježiš Kristus vstal z mŕtvych ...

1. Pán Ježiš Kristus vstal z mŕtvych.
2. Na potechu všetkých hriešnych.
3. Ktorý ťažkú smrť podstúpil.
4. Aby hriešnych nás vykúpil.
5. Ku hrobu tri Márie šli.
6. Drahé masti ony niesli.
7. Anjela tam uvideli.
8. Od neho sa dozvedeli.
9. Že Kristus Pán dnes z mŕtvych vstal.
10. Jak pred smrťou to zvestoval.
11. Preto plesaj vo dne v noci.
12. Že Kristus vstal v svojej moci.
13. Všetci teda prespevujme.
14. Česť a chválu mu vzdávajme.

- I. – 14. Alleluja, chváľme Boha,
Boha svojho! Alleluja,
chváľme Boha, Boha svojho!

3. Radujte sa, ó kresťania ...

- I. Radujte sa, ó kresťania, z víťazstva preslávného,
z podivného zmŕtvychvstania Krista, Syna Božieho.
Alleluja spievajme, chvála buď mu srdečná od
stvorenia radostného, Jemu česť nekonečná!

2. Plesaj, nebo i tvár zeme i hriešnici plesajme, plesaj,
všetko sveta plemä, všetci chválu vzdávajme.
Alleluja, spievajme Kristu z mŕtvychvstalému,
za milosť mu poďakujme, Ježišovi drahému.
3. Ježišu, ty Kráľ jasnosti, ktorým slávne z hrobu vstal,
premohol si moc temnosti, spasenie si svetu dal.
Pomáhaj nám bezradným do neba, kde kraľuješ
s Bohom – Otcom, s Duchom Svätým a na veky
panuješ.

4. Základ Cirkvi je na skale ...

Kyrie: Základ Cirkvi je na skale, nemôže byť
zrušená. Trvať bude neustále pevná, nepremožená.
Základ ten jej Pán Boh dáva, dodáva jej stálosti. Preto ju
nič nepremáha, ani zloba temnosti. Nad smrťou už
v svojej moci Kristus slávne víťazí. Ako slnko v temnej
noci svetlom svojim svet blaží. Sláva česť a ďakovanie
Tebe buď, náš Spasiteľ. Za preslávné zmŕtvychvstanie,
žeš nám vrátil pravý cieľ.

Gloria: Za radostné zmŕtvychvstanie, Pane, buď
pochválený! Prv, čo vyšli zory ranné, kameň bol
odvalený. Vyšiel z hrobu Pán tmavého na prvé dňa
svitanie. Dúfame i my skrz Neho v šťastné z hrobu
povstanie.

Krédo: V Boha svojho my veríme, všetkých ľudí
Pôvodcu, Vzkrieseného Syna ctíme, ktorý rovný je
Otcu. Tak aj Ducha Presväteho, ktorý nás posväcuje.
Nech nás viera v pravdu Jeho pevne vždy osvecuje.

Ofertórium: Víťaz pekla prehrozného pre radostné vzkriesenie, prijmi obeť ľadu svojho za hriechov odpustenie, ktorú Ti tu prinášame a s ňou vďakov činenie. „Alleluja!“ dnes spievame za dobyté spasenie.

Sanktus: Svätý, svätý Pán na nebi, ktorý si dnes zmŕtvych vstal. Celý svet Ťa dnes vechbí, lebo si mu spásu dal. Sanjelskými nebies hlasmi, ktoré znejú radosťou, nech Ťa chváli spev náš hlasný, obdaruj nás milosťou.

**Starobylá modlitba k Trenčianskej
Matke Božej.**

(S povol. cirk. vrchnosti nitrianskej d. 2376/44.)

Ó preblahoslavená Panna Mária, Matka Kristova, ktorá na Hore tejto trenčianskej svätej vždy si vyprosila milosť od svojho Syna tým, čo sa k Tebe utiekali s dôverou, vyslyš vzdychy moje, ktoré Ti na hrade tomto Mariánskom obetujem s detinskou láskou. Vnúcne Ťa prosím ...*) Tiež buď mi na pomoci v každom mojom súžení a trápení teraz i vždycky, ale najmä v hodine smrti mojej, ó dobrotivá, ó prívetivá, ó presladvá Panna Mária. Amen.

Otčenáš ... Zdravas ... Sláva ...

*) Tu otvor svoju chorú dušu, svoje boľavé srdce, prednes svoje žiadosti a vykej svoj žiaľ: Uzdrav ma, uzdrav mi otca, matku, muža, ženu, dieťa, príbuzných, priateľa. Poteš ma vo veľkom mojom žiaľ, nešťastí. Daj mi sily v pokúšeniach. Daj mi živú vieru, statočnosť, zbožnosť, tpeľivosť, v škole pozornosť a vytrvalosť.

OBSAH:

	Strana
Úvodom	1
Príchod jezuitov do Trenčína	3
Stavba jezuitského kostola	6
Opis kostola 1657 – 1708	9
Opis kostola 1708 – 1948	12
Andreas Pozzo	17
Fresky	19
Hlavný oltár	25
Oltár Najsv. Trojice	30
Oltár sv. Ignáca	35
Altare Agoniae Christi	36
Oltár Nepoškvrneného Počatia	37
Oltár sv. Juraja	41
Oltár sv. Jozefa	43
Obraz sv. Františka Xaverského	48
Tragické položenie mesta	49
Opis obrazu sv. Františka Xav.	52
Bližšie k Bohu	54
I. vôtum mesta (5. okt. 1710)	59
II. vôtum mesta (3. dec. 1715)	61
Obraz Čenstochovskej Panny Márie ..	65
Socha sv. Terezy Ježiškovej	67

Pripomíname si **350.** výročie vzniku katolíckeho
gymnaziálneho školstva v Trenčíne
(1649 – 1999).

Piaristické gymnázium Jozefa Braneckého v Trenčíne
Palackého 4, 911 01 Trenčín
Tel. riaditeľ: 0831/431496, Fax: 0831/431495
Tel. ústredňa: 0831/432251, 432252, 432253

Za nezištnú pomoc ďakujem:

Mgr. Eva ČERNÁKOVEJ – jazyková korektóra
Sločnka Alena MIŠKECHIDOVEJ – počítačové spracovanie
Pánovi Ladislavovi ŠPRTKOVI – za všestrannú pomoc a ochotu.

14.03.1999

L.N.

V historickom centre Trenčína
ponúkame
ubytovanie v nefajčiarskom
penzióne
SVORAD

Všetky izby sú vybavené
sociálnym zariadením,
vrátane sprchy.

Adresa: Palackého č.4
911 01 Trenčín
Tel./fax: 0831 / 4303 32